

Zpráva o stavu české demokracie

LEDEN — PROSINEC 2025

Zpráva o stavu české demokracie

LEDEN — PROSINEC 2025

Tato publikace vznikla za finanční podpory Evropské unie v rámci projektu „Empowering Ecosystems of Civil Society Organisations in the Czech Republic, Slovakia, Croatia, and Slovenia“ a Fondu pro moderní stát, který spravuje Nadace OSF, v rámci projektu „Síť k ochraně demokracie“. Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů textů a nutně neodrážejí názory EU, EACEA, Fondu pro moderní stát, ani Nadace OSF. Žádný z těchto aktérů za ně nenese odpovědnost.

Editor:

Mgr. Robin Ujfaluši

Vydal:

STEM Ústav empirických
výzkumů, z.ú.

Španělská 1073/10, 120 00 Praha 2
jako svou 2. publikaci
Praha, únor 2026

První vydání

ISBN 978-80-11-08139-3

K čemu Zpráva slouží?

Zpráva slouží jako zdroj poznatků pro ochranu principů demokratického právního státu. Je jedním z výstupů dlouhodobého a systematického expertního monitoringu iniciativy Síť k ochraně demokracie, kterou koordinuje analytický ústav STEM. Zpráva shrnuje hlavní události a trendy roku 2025 a přináší doporučení v osmi oblastech klíčových pro zdravé fungování české demokracie.

Kdo za Zprávou stojí?

Na vzniku jednotlivých kapitol se podíleli experti a expertky stejnojmenných pracovních skupin Sítě k ochraně demokracie za procesního vedení jejich koordinátorek a koordinátorů (viz níže).

Bezpečnost, obrana a zahraniční věci: Mgr. Vojtěch Bahenský, Ph.D.,
Int. M et MA Pavel Havlíček, plk. Ivo Zelinka (koordinace: Bc. Jiří Táborský)
Ústavní systém, státní zastupitelství a soudnictví: JUDr. Lukáš Lev Červinka,
Ph.D. et Ph.D.; prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš; prof. PhDr. Karel Müller, Ph.D.;
doc. Mgr. Michal Pink, Ph.D.; JUDr. Maxim Tomoszek, Ph.D. (koordinace:
Mgr. et Mgr. Lukáš Kraus, Ph.D.)

Sociální práva: Mgr. Jana Smiggels Kavková, Mgr. Martina Zikmundová,
Mgr. Tereza Bártová, Magda Faltová, Mirka Bubela, Mgr. Magda Kvítková,
Mgr. Markéta Švarcová, Mgr. Katarina Šrámková, E.MA, Mgr. Jan Snopek
(koordinace: PhDr. Kateřina Broža)

Politická a občanská práva: JUDr. Jan Hořeňovský, Ph.D.; JUDr. RNDr. Jitka
Jelínková; JUDr. Petr Kolman, Ph.D.; Ing. Mgr. Oldřich Kužilek; Mgr. et MgA. Adam
Rut; Mgr. et Mgr. Jan Vobořil, Ph.D. (koordinace: Mgr. Robin Ujfaluši)

Veřejná správa: Mgr. Jakub Černý, Ph.D.; PhDr. Ladislav Frühauf, Ph.D.;
Mgr. Eliška Hronová; Mgr. Matěj Chytil, MPP; Mgr. Richard Kokeš; JUDr. Tomáš
Louda, CSc.; prof. PhDr. Martin Potůček, CSc. (koordinace: Mgr. Jan Benýšek)

Média: Mgr. Pavol Szalai; doc. Mgr. Petr Szczepanik, Ph.D.; Mgr. Tomáš
Urban; Mgr. et Mgr. Marína Urbániková, Ph.D.; doc. Mgr. Lenka Waschková
Čísařová, Ph.D. (koordinace: Mgr. Tomáš Opat)

Podmínky pro občanskou společnost: Ing. Radka Bystřická, Ing. Adriana
Černá, PhDr. Jitka Doubnerová, BcA. Jan Gregor, Mgr. Barbora Hořavová,
Ing. et Mgr. Jana Miléřová, Marta Smolíková, Mgr. Anna Indra Štefanides,
RNDr. Anna Uhnak Kárník, MSc. (koordinace: Mgr. Vendula Menšíková)

Veřejné mínění a proměny nálad ve společnosti: PhDr. Martin Buchtík, Ph.D.;
Mgr. Jitka Uhrová (z analytického ústavu STEM)

Expertní pracovní skupiny koordinovali:

expertky a experti analytického ústavu STEM: PhDr. Kateřina Broža,
Mgr. Vendula Menšíková, Bc. Jiří Táborský, Mgr. Robin Ujfaluši

expertů spolku Lobbio: Mgr. et Mgr. Lukáš Kraus, Ph.D.; Mgr. Tomáš Opat

expert úřednické platformy Byro: Mgr. Jan Benýšek

Obsah

Demokracie dnes a zítra – úvodní slovo Pavla Rychetského	3
Úvodní slovo editora Zprávy	5
Jak se dařilo české demokracii v roce 2025?	6
Zpráva o stavu bezpečnosti, obrany a zahraničních věcí	8
Zpráva o stavu ústavního systému, státního zastupitelství a soudnictví	11
Zpráva o stavu sociálních práv	15
Zpráva o stavu politických a občanských práv	18
Zpráva o stavu veřejné správy	21
Zpráva o stavu médií	25
Zpráva o podmínkách pro občanskou společnost	29
Zpráva o stavu veřejného mínění a proměnách nálad ve společnosti	33

Demokracie dnes a zítra – úvodní slovo Pavla Rychetského

Máme demokracii? Víme, co je demokracie? Umíme s ní žít? Tyto a řadu dalších otázek a hledání odpovědí na ně doprovází lidstvo od nepaměti. Článek 1 Ústavy našeho státu definuje Českou republiku jako „demokratický právní stát“. Tato zdánlivě samozřejmá až banální věta, kterou nalezneme v každé psané ústavě moderních zemí, v sobě obsahuje jeden z největších paradoxů současnosti. Podstata paradoxu vyplývá již ze samotného spojení slov demokracie a právní stát – zatímco demokracie je pojmenováním politického systému uspořádání státu založeného na vládě lidu (veškerá moc ve státě je generována prostřednictvím opakování zjišťování většinové politické vůle ve volbách), právní stát (přes jeho nejrůznější definice) je pojmenováním politického systému založeného na vládě (přednosti) práva. Pád železné opony ukončil jednu etapu dějin a pro národy, které za touto oponou prožily dlouhá desetiletí, se otevřela nová naděje. Naděje na to, že se vymaníme z područí totalitního státu, vedoucí strany a její nomenklatury, že skončí manipulace života lidí a zavládne svoboda a demokracie, solidarita a vzájemná tolerance. Od pádu komunistických režimů střední a východní Evropy uplynula celá desetiletí a nastal čas bilancování. Čas otázek.

Proč naše naděje tak rychle vybledly? Kam se podělo ovzduší důvěry, vzájemnosti a solidarity? Z čeho se zrodila nesnášenlivost, závist, agresivita i nacionalismus, které na různých místech postkomunistické Evropy slaví svá děsivá vítězství, rozdělují státy, národy, sousedy i rodiny a vedou až k nesmyslnému vraždění? Jak to, že nečinně přihlížíme nové agresivní válce rozpoutané Putinovým Ruskem

proti sousednímu suverénnímu státu? Proč i v relativně klidných zemích této části světa, která se hrdě hlásí k tradici humanismu a demokracie, jsme svědky nesmyslných fobií, korupčních afér doprovázejících nejen privatizaci, ale i běžný ekonomický život? Proč jsme svědky vzniku nových mafií nejen zločineckých, ale i ekonomických a dnes a zítra i politických? Proč nečinně přihlížíme tomu, jak člověk s gigantickým střetem zájmů, miliardářským impériem a trestní obžalobou na krku ovládá i politiku a usedá do křesla ministerského předsedy?

Zdá se, že jsme svými kořeny zůstali hluboko ve své vlastní minulosti. Politika je naneštěstí vnímána stále jako souboj přes barikády, ideologicky, nikoli věcně. Partajní a často až osobní politikaření nahrazuje politiku jako konsensuální hledání společných východisek, a vede tak k její stagnaci, diskreditaci v očích veřejnosti a končí její až totální degenerací. Nejtypičtějším rysem současného světa je rychlá globalizace a současně individualizace všech životních otázek. Jsme svědky nového úpadku demokracie v USA, zemi propadající novému izolacionismu a pokleslému trumpovskému strejcovství. Otázky lidských práv a svobod, omezování demokracie, bídy, terorismu, ničení životního prostředí, válek, etnického, náboženského či politického vraždění a týrání už dávno nejsou místním či regionálním problémem. Přenášeny CNN do nejzapadlejších obcí světa v okamžiku, kdy k nim dochází, stávají se okamžitě problémem světovým.

Ale nejen to. Mění se i celé pojetí státní suverenity. Žádný z těchto problémů a mnohé další už nemohou být chá-

pány jako vnitřní věc jednoho státu, dnes dokonce i těch největších a ekonomicky nejsilnějších. Před lety jsme viděli v Karabachu, jak lidé, odříznutí válečnými operacemi od světa, vykáceli sady a vinice, které donedávna tvořily hlavní bohatství země. Totéž se přihodilo v Sarajevu i v dalších částech Bosny. Vidíme dnes na agresivní válkou sužované Ukrajině, jak ženy a děti umírají pod barbarským bombardováním, které nemělo od konce 2. světové války obdobu. Teror či občanská válka vyhání tisíce uprchlíků do celého světa. To vše dohromady s politickými poměry, které neumožňují lidem rozhodovat o vlastním osudu a činí z nich politické, etnické, náboženské psance či oběti hospodářských katastrof nebo sobectví zajištěného autoritativní mocí. Mocí, která se v případě ruské agrese nedá nazvat jinak než genocidou. Proto jsou rozvoj demokracie a samosprávné občanské společnosti ve vnitrostátním i mezinárodním měřítku spolu se strategií trvale udržitelného rozvoje dnes hlavní strategické a dlouhodobé úkoly celého mezinárodního společenství a každého demokratického státu.

Mnozí Evropané si mysleli, že tyto tendence se na našem kontinentu projeví ve zvládnutelné míře. I my jsme žili po pádu komunismu v této naději. Přechod k demokracii a tržní ekonomice byl v mnoha zemích bolestnější, než kdokoli očekával. Nevyřešené vztahy mezi někdejšími utlačovanými a utlačovateli, ať už byl útlak politický, národnostní, náboženský či jiný, vytvářejí etnické či politické napětí a konflikty. Transformace společnosti přinášela napětí sociální. Její nositelé mnohdy neviděli za makroekonomickými ukaza-

teli reálný život lidí a ignorovali mez, za níž už tato operace přestala být pro mnohé únosná. Jinde se nedaří prosadit demokratické struktury a lidé necítí, že se situace změnila. Ještě nefungují nové státní instituce, odpovídající demokratickým potřebám, dosud nepracují nebo vůbec neexistují samosprávné orgány či instituce občanské společnosti.

Také mezinárodní instituce, vytvořené a dlouho fungující v situaci rozděleného světa, nebyly připraveny na rozmrazení skutečných problémů po vypnutí komunistické ledničky. Mezinárodní instituce nejsou abstrakcí. Jsou výrazem poznání a vůle či nevůle, odpovědnosti či neodpovědnosti států, které se v nich sdružují. To nutí k přehodnocování základních

principů vnitřní i mezinárodní politiky. Mechanické dělení společnosti v duchu devatenáctého století na politické strany a tábory podle skupinových zájmů a společenského postavení, tedy ono slavné dělení na levici a pravici, kapitalismus či socialismus, ztratilo svůj reálný smysl. Ze setrvačnosti se leckde ještě užívá jako zkratka. V postkomunistickém světě však nabývá povahu nové ideologické slepoty – tentokrát s opačnými znaménky. Věčné intelektuální hledání a odmítání všech apriorismů je nazýváno levičáctvím a konzervativní pravice se často v rozporu se svými lepšími tradicemi chová jako radikální jakobíni. Skutečná dělicí čára je však mezi svobodnými občany, kteří chápou svou existenci jako spoluodpovědnost

za svobodu ostatních a práva menšin, a mezi těmi, kteří se snaží své osobní či mocenské zájmy povýšit na ideologickou a mocenskou úroveň. Nevidím tak rozdíl mezi pravicovou a levicovou diktaturou či autoritářskou společností. Pochopení těchto tendencí je podmínkou k prosazení demokratické občanské společnosti a k naději na úspěch nejen ve vlastní zemi.

„Demokratický právní stát“, jak jsem ho zmínil v úvodu, dnes čelí napříč Evropou i dalšími kontinenty nebývalým výzvám. Nic není dokonalé a nikdy není hotovo, ale lepší způsob vlády pro svobodnou společnost jsme zatím nevymysleli. Nezbyvá než se o něj znovu a znovu pokoušet.

Pavel Rychetský

*emeritní předseda Ústavního soudu,
bývalý politik a disident*

Úvodní slovo editora Zprávy

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou Zpráva o stavu české demokracie za rok 2025. Ve spolupráci s desítkami expertů a expertek v ní shrnujeme hlavní události, pozitivní i negativní trendy a doporučení v osmi oblastech klíčových pro demokratický systém a jeho pojistky. Vůbec poprvé se také v rámci jednotlivých kapitol systematicky zamýšlíme nad prognózami do budoucna.

Zprávu o stavu české demokracie připravujeme pravidelně od roku 2019 a dlouhodobý expertní monitoring slouží jako zdroj poznatků pro ochranu principů demokratického právního státu. Snažíme se ve Zprávě vyvažovat odbornost a zároveň obecnou srozumitelnost, tedy pojmenovat pro širší veřejnost stručně a kompaktně to nejpodstatnější pro zdárné fungování české demokracie. Někdy jde o témata, která rezonují veřejným a mediálním prostorem, jindy jde naopak o události, trendy či návrhy zákonů, které v každodenním zpravodajství snadno zapadnou, a přesto jsou pro dlouhodobý stav naší společnosti či politického systému zásadní.

Minulý rok byl specifický minimálně ve dvou ohledech. V říjnu u nás proběhly sněmovní volby, kterým předcházela poměrně vyostřená kampaň a v nichž zvítězila dosavadní opozice. Zpráva za rok 2025 tedy logicky většinově reflektuje ještě období minulé vlády, se zohledněním prvních návrhů a kroků, které připravila po volbách nově ustavená koaliční vláda.

Druhým výrazným, globálním faktorem uplynulého roku byl nástup Trum-

povy administrativy v USA. Americká demokracie, jako jeden z inspiračních zdrojů moderních demokracií a jeden z hegemonů světové politiky, zažívá radikální otřes směrem k vlastnímu systému brzd a protivah. Zároveň přístup stávající americké vlády proměňuje základní principy mezinárodní politiky a zpochybňuje globální bezpečnostní architekturu i systém mezinárodního práva, jak se ustavil po roce 1945. Tento americký obrat má pochopitelně globální přesah, Evropu a Česko nevyjímaje.

I vzhledem k výrazným proměnám geopolitického kontextu se poslední rok zabýváme v Síti ve zvýšené míře hlavními systémovými riziky pro českou demokracii, s přihlédnutím k širším mezinárodním trendům. Na našem webu jsme zveřejnili [Mapu rizik pro demokracii](#), která se opírá o zkušenosti s konkrétními mechanismy eroze demokracie v zahraničí a nabízí základní rámec pro vyhodnocování hrozeb pro tuzemský kontext.

Některá výrazná systémová rizika pojmenovávají expertky a experti i v této Zprávě: zvyšující se politický tlak na nezávislost veřejnoprávních médií, nedůvěra a delegitimizační rétorika vůči občanské společnosti, nejasně ukotvená zahraničně-politická orientace v době turbulentních geopolitických změn či narychlo předložený návrh zákona o státních zaměstnancích, rizikový pro neutrální, apolitický výkon státní správy.

Zpráva samozřejmě nemá sloužit jen jako výčet rizik, nýbrž přinášet celkovou, vyváženou, systémovou analýzu klíčových oblastí. Proto krátce

a selektivně zmiňme i několik pozitivních trendů: v oblasti médií vznik nových nezávislých redakcí, které jsou schopné zajistit si díky předplatitelským udržitelné financování; v oblasti veřejné správy rozvoj analytických útvarů napříč ministerskými resorty, které pomáhají tvorbě veřejných politik založených na datech; schopnost aktérů občanské společnosti podílet se ve spolupráci se státem na přijetí důležitých legislativních změn; nebo v oblasti ústavního systému pokračování odpovědného a srozumitelného výběru ústavních soudců, což posiluje důvěru veřejnosti v celý proces.

Tolik ve zkratce několik hlavních zjištění a zároveň pár praktických aspektů, jak aktuálně v Síti přemýšlíme o ochraně demokratického právního státu. Věříme, že věcný, strukturovaný, analyticky a odborně podložený pohled na demokracii a širší společenský kontext nám může pomoci mírnit polarizovanou veřejnou debatu, lépe se orientovat ve složité realitě a odolávat jako společnost různým destabilizačním tlakům na domácí půdě i v globálním kontextu.

Díky všem, kdo k tomu přispíváte. Ať už ve spolupráci s námi, nebo samostatně ve svých komunitách, profesním životě či jinde.

Robin Ujfaluši

*koordinátor expertízy,
Síť k ochraně demokracie*

Jak se dařilo české demokracii v roce 2025?

LEDEN — PROSINEC 2025

Bezpečnost, obrana a zahraniční věci

- Česká republika se spolu s dalšími státy zavázala na summitu NATO v Haagu k výraznému navýšení obranných výdajů.
- Výsledek sněmovních voleb přinesl nejistotu ohledně zahraničně-politického směřování Česka, zpochybnění podpory Ukrajiny a hůře čitelnou pozici České republiky v rámci Evropské unie.
- První rok vlády Donalda Trumpa v USA znamenal výrazné oslabení transatlantické vazby, zásadní výzvy pro evropskou bezpečnost, důraz na hrubou sílu a odklon od principů mezinárodního práva.

Ústavní systém, státní zastupitelství a soudnictví

- Ze strany prezidenta a Senátu pokračuje odpovědný a srozumitelný výběr ústavních soudců, který posiluje důvěru veřejnosti v celý proces.
- Opakovaně jsou předkládány důležité, komplexní legislativní návrhy (např. zákon o státních zaměstnancích, novela stavebního zákona, novela soudního řádu správního), které obcházejí standardní legislativní proces.
- Body v programu vlády namířené na nevládní organizace potvrzují sílící snahy části politického spektra o delegitimizaci občanského sektoru a jeho Ústavou zaručeného sdružovacího práva.

Sociální práva

- Posiluje se princip „o nás s námi“: lidé ve zranitelných situacích jsou častěji přímo zapojováni do rozhodování v oblasti zaměstnanosti a zdravotních služeb. Sebeobhájce podporují i jednotlivé krajské úřady, například při jednání o kapacitách sociálních služeb.
- Revize dávkového systému může tvrdě zasáhnout nízkopříjmové rodiny, žijící typicky v nájemním bydlení, navíc zcela přehlíží lidi v exekucích a insolvenčních.
- Bobtná krize nedostupného a nestabilního nájemního bydlení. Pokud stát nebude včas a dostatečně reagovat, mimo jiné kvalitní implementací Zákona o podpoře bydlení, budou problémy narůstat.

Politická a občanská práva

- Zřízení Národní lidskoprávní instituce skýtá novou příležitost ke komplexnějšímu uchopení lidskoprávní agendy a proaktivní obhajobě širokého spektra práv dětí i dospělých.
- Nepřijatá adaptace Nařízení o digitálních službách znamená nedostatečnou regulaci a právní nejistotu v online prostředí, bylo by chybou tento neblahý stav prodlužovat.
- Sekuritizace, bezděčné nadřazování bezpečnosti nad jiné hodnoty, včetně ochrany základních práv a svobod, se projevuje dlouhodobě v praxi státních orgánů i při projednávání legislativy.

Veřejná správa

- Analytické útvary se stávají přirozenou součástí jednotlivých resortů, což vede k dalšímu rozvoji veřejných politik založených na datech.
- Dramatický pokles reálných platů v letech 2019–2025 vede k nekonkurenceschopnosti státu jakožto zaměstnavatele. Nízké platy vedou k vysoké fluktuaci zaměstnanců a neschopnosti státu udržet kvalitní experty a expertky.
- Nová vláda v prosinci schválila návrh zákona, kterým se ruší státní služba, včetně odpolitizovaného výběru státních tajemníků. Jde o výrazné riziko pro nezávislou státní správu.

Média

- Vznikají nové nezávislé redakce, které jsou schopné si zajistit udržitelné financování. Fungují nové projekty na podporu a ochranu novinářek a novinářů.
- Především v souvislosti s volbami proběhla řada útoků na média, ale také na novinářky a novináře. Tyto útoky se vyskytovaly především v online prostoru.
- Návrhy nové vlády na změnu financování, potažmo slučování veřejnoprávních médií mohou být ohrožující pro jejich stabilitu a nezávislost.

Podmínky pro občanskou společnost

- Podle nových dat objem darů v Česku přesahuje 20 mld. Kč. Tahounem jsou fyzické osoby, které za rok darují bezmála 15 mld. Kč.
- S koncem volebního období Fialovy vlády se podařilo završit několik systémových změn, na nichž se aktivně podílely nevládní neziskové organizace a jejich koalice.
- Nebezpečná předvolební rétorika o „neziskovkách“ se propsala do programového prohlášení nastupující vlády. Navrhovaná opatření se mohou stát nástrojem nátlaku na nepohodlné organizace a delegitimizovat roli občanské společnosti.

Veřejné mínění a proměny nálad ve společnosti

- Po říjnových volbách do Poslanecké sněmovny se celková nálada společnosti po třech letech zlepšila. Hodně se ale liší v různých voličských skupinách.
- Ekonomická situace domácností se v průměru mírně zlepšuje a to se odráží i na očekávání lidí do budoucna.
- Silně emotivní volební kampaň před volbami do Poslanecké sněmovny se částečně propisuje do povolebního období a vyhrocená rétorika dále rozděluje společnost. S tím souvisí i velmi rozdílné priority voličských základů vlády a opozice.

Jak jsme hodnotili?

ČR je v EU lídrem. Nejsou přítomny žádné významné hrozby nebo podstatné nedostatky.

ČR je v EU lepším průměrem. Hrozby jsou snadno odstranitelné nebo se pro ně hledá řešení.

ČR je v EU průměrná. Jsou přítomné netriviální nedostatky a stát má obtíže pro ně najít řešení. Hrozí složitě napravitelné zhoršení.

ČR je v EU podprůměrná. Jsou přítomné významné, strukturální nedostatky, jejichž zhoršení hrozí podlomením základních pilířů demokratického právního státu.

ČR je v EU na chvostu. Jsou přítomné zásadní strukturální nedostatky, které bezprostředně ohrožují základní principy demokratického právního státu. Nedojde-li k okamžité nápravě, hrozí jejich dlouhodobé a obtížně napravitelné podlomení.

Zpráva o stavu bezpečnosti, obrany a zahraničních věcí

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

Geopolitická situace ve světě se výrazně proměňuje a schopnost Česka efektivně reagovat je klíčová. Oproti loňskému roku došlo k výraznému snížení předvídatelnosti a stability chování USA jakožto vojensky klíčové země NATO. Situace na Ukrajině je nadále složitá a navzdory řadě aktivit, které měly směřovat k míru, pokračují intenzivní boje. Množí se navíc signály, že Rusko v blízké budoucnosti bude představovat hrozbu nejen pro Ukrajinu, ale i pro Evropu jako celek. V Česku proběhly volby, v nichž zvítězila dosavadní opozice, která zpochybňuje českou pomoc Ukrajině a v mezinárodní politice má blíže ke státům, jako je Maďarsko a Slovensko. Pozitivní posun nastal v oblasti kybernetické bezpečnosti, neboť byla schválena legisla-

tiva umožňující řešit bezpečnost dodavatelského řetězce. Naopak surovinová i jiná závislost na Číně je v řadě oblastí čím dál kritičtější, zejména pokud jde o oblast vzácných zemin. Za pozitivní lze považovat udržení obranného rozpočtu ČR na úrovni, kterou vyžaduje naše členství v NATO, a pokračování rozsáhlých akvizičních projektů. Panují však pochybnosti o tom, zda nová vláda trend udrží a zda prostředky alokované na obranu budou skutečně použity na efektivní posílení obranyschopnosti.

experti: Mgr. Vojtěch Bahenský, PhD.,
Int. M et MA Pavel Havlíček, plk. Ivo Zelinka
koordinátor pracovní skupiny: Bc. Jiří Tábořský

Hlavní zjištění

Prozápadní orientace Česka je v sázce

HROZBA!

Směrování České republiky se v posledních letech v zahraniční politice vyznačovalo jasnou prozápadní orientací, demonstrovanou diplomatickou, materiální i vojenskou podporou bojující Ukrajině a zároveň tvrdým postojem vůči Rusku a v některých agendách i vůči Číně. Uplynulý rok a výsledek sněmovních voleb ale naznačují výraznou změnu tohoto směřování: nová vládní koalice českou pomoc Ukrajině spíše zpochybňuje a na mezinárodní úrovni akcentuje spolupráci se státy, jako je Maďarsko či Slovensko, které evropskou jednotu v bezpečnostních otázkách dlouhodobě zpochybňují a k ruské hrozbě se staví rezervovaně. Tento posun může vyústit v odsunutí Česka na periferii západní obranné, a potažmo i evropské integrace.

Nástup nové administrativy v USA znamená zásadní výzvy pro evropskou bezpečnost

Uplynulý rok vyvolal značnou nejistotu, zejména pokud jde o pevnost transatlantické vazby. Kroky administrativy současného amerického prezidenta Donalda Trumpa jsou obtížně předvídatelné, zároveň ale kritičnost vůči Evropě a vstřícnost vůči Rusku přetrvává, jak potvrzuje i nová bezpečnostní strategie USA¹. Akcent na hrubou sílu a transakční výhodnost v mezinárodní politice vede k nutnosti strategické soběstačnosti i na evropské úrovni, včetně obranných kapacit. Současná americká administrativa požaduje po evropských spojencích výrazně vyšší míru participace na společné obraně, na druhou stranu naznačuje, že nevnímá závazek kolektivní obrany v rámci NATO zcela jednoznačně a nechává širší prostor na jeho interpretaci. V bezpečnostní komunitě i ve veřejném prostoru zaznívají varování o hrozícím konfliktu mezi NATO a Ruskem v horizontu několika let, Evropa se na tento rizikový scénář potřebuje urychleně připravit.

Tempo posilování obranných kapacit je v Česku zatím nedostatečné

Potřeba posílení bezpečnosti na evropské úrovni má své implikace i pro Česko: ze strategických dokumentů Armády ČR i NATO vyplývá potřeba personálního navýšení české armády na výsledný stav 30–40 tisíc vojáků v následujících letech². Aktuálně se armádě daří meziroční růst o vyšší stovky vojáků ročně, z dlouhodobého hlediska je tedy zcela nedostatečný. Pokud by se naplnily krajní scénáře, tj. například konflikt na východní hranici NATO, bude Armáda ČR patrně nasazená v tomto konfliktu a na území Česka nebude dostatek kapacit na plnění hlavního úkolu, který by Česká republika za takové situace měla. To znamená na podporu ze strany hostitelské země, tedy umožnit spojencům operovat z našeho území a jeho využití jako transportního koridoru pro přesunující se spojenecké jednotky směrem na východ.

Ohled na mezinárodní právo je v české zahraniční politice nedůsledný a selektivní

Vláda Petra Fialy byla v důrazu na mezinárodní právo značně nedůsledná. V případě ruské agrese na Ukrajině Česká republika na principech mezinárodního práva jednoznačně trvala, naproti tomu při eskalaci izraelsko-palestinského konfliktu zaujalo Česko jednostrannou pozici a rozhodnutí mezinárodního soudního tribunálu vůči Izraeli česká politická reprezentace většinou zpochybňovala, ignorovala či relativizovala³. V kontextu turbulentní geopolitické situace, která ohrožuje i mezinárodněprávní uspořádání vzniklé po roce 1945, to není dobrá zpráva.

Na co se do budoucna připravit?

1. Nevyjasněný vztah k ruské bezpečnostní hrozbě a oslabení širší evropské spolupráce, jak to nová vláda prozatím avizuje, je třeba vnímat jako reputační i bezpečnostní riziko do budoucna.
2. V globálním kontextu nás čeká náročné období – USA pod prezidentem Donaldem Trumpem budou spíše evropským rivalem než spojencem, hrozí otevřený konflikt

1 Více informací např. zde: <https://1url.cz/@bezpecnostniStrategieUSA>.

2 Podrobněji např. zde: <https://1url.cz/@posileniArmady>.

3 Více informací např. zde: <https://1url.cz/@zpochybeniMezinarodnihoPrava>.

Pozitivní trendy

- Česko se na summitu NATO v Haagu zavázalo k navýšení obranných výdajů až na 5 % HDP, přičemž 3,5 % mají být čistě obranné výdaje a 1,5 % výdaje s obranou související, například infrastruktura.
- Zákon o kybernetické bezpečnosti byl schválen a byla vydána i nezbytná nařízení vlády, která tento zákon potřebuje k fungování.
- Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost vydal v souladu s tímto zákonem varování¹ před posíláním uživatelských dat do Číny.
- Po dlouhých vnitropolitických diskuzích vláda Petra Fialy schválila prodloužení programu Ukrajina² jako náš bilaterální závazek humanitární, rekonstrukční a ekonomické podpory země do roku 2030.

Negativní trendy

- V mezinárodní politice, nejen pod vlivem nové americké administrativy, převažuje důraz na hrubou sílu a odklon od principů mezinárodního práva.
- Volby v České republice otevřely dveře k výkonné moci stranám, které se vůči Evropské unii vymezují primárně negativně, dlouhodo-

1 Podrobněji např. zde:

<https://1url.cz/@varovaniNUKIB>.

2 Více k programu Ukrajina např. zde: <https://1url.cz/@programUkrajina>.

Ruska a NATO v horizontu několika let, možná je i destabilizace v oblasti Indopacifiku pod tlakem Číny.

3. Složitá globální situace bude vyžadovat zvýšenou schopnost Evropy vystupovat v klíčových agendách jednotně; opačnou alternativou je politická rozpolcenost tváří tvář zásadním výzvám a menší šance být v globálním kontextu relevantním aktérem.
4. Evropa nyní za Čínou a USA zaostává, pokud jde o vývoj v oblasti přelomových technologií, jako je AI nebo kvantové počítače. Tyto technologie mají i výrazný bezpečnostní přesah, a pokud se současné rozdíly budou prohlubovat, bude to komplikovat už tak složitou emancipaci Evropy při posilování strategické soběstačnosti.
5. Další vývoj války na Ukrajině a vývoj v Rusku budou mít zásadní vliv na bezpečnostní a politickou situaci v Evropě, a tedy i v Česku.

Doporučení expertní skupiny

1. Různými cestami přispívat k vytvoření co nejsilnějšího konsenzu na bezpečnostních otázkách ve společnosti i mezi politickými elitami.
2. Věnovat pozornost bezpečnostní hrozbě, kterou představuje Rusko, spolupracovat se spojenci z NATO a EU na odrazení ruských představitelů od případných agresivních kroků výrazným posilováním vlastních obranných kapacit.
3. Posilovat politickou i bezpečnostní jednotu EU, neboť evropská akceschopnost je vzhledem k aktuálnímu směřování USA i ruské hrozbě do budoucna klíčová.
4. Podporovat východoevropské spojence (Ukrajinu, potažmo další země Východního partnerství, jako je Moldavsko nebo Arménie) i tu část ruské společnosti, která aktivně vystupuje proti současnému režimu v zemi.
5. Pokračovat v robustním přístupu vůči ruskému režimu, včetně politiky sankcí a mezinárodní izolace, stíhání válečných zločinců a dalších cest k prosazování mezinárodního práva.
6. Omezit závislost na zahraničních fosilních zdrojích a zmírnit bezpečnostní rizika spojená s klimatickými změnami.

„Programové prohlášení vlády v oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti podceňuje ty nejzásadnější výzvy v podobě agresivní imperiální politiky Ruské federace, která již více než dekádu vede válečný konflikt proti sousední Ukrajině. Odpověď v podobě posílení transatlantické vazby a koordinace s regionálními spojenci sice dává smysl, nicméně bez silnější provazby na další evropské spojence a podobně smýšlející hráče na mezinárodním poli bude vždy značně omezená. Právě proto potřebuje Česko zůstat důvěryhodným a akceschopným spojencem s důrazem na tradiční pilíře české zahraniční politiky.“

— Pavel Havlíček

„Jakkoliv je žádoucí investovat do oblastí s bezpečnostní a obrannou relevancí, jakými jsou výzkum nebo dopravní infrastruktura, je zásadní, aby tyto investice doplňovaly, nikoliv nahrazovaly potřebné jádrové obranné výdaje, především do obnovy Armády ČR po letech podfinancování.“

— Vojtěch Bahenský

bě zpochybňují českou pomoc Ukrajině, kompetenci armády a některé významné akviziční projekty.

- Společenská podpora dalším výdajům na obranyschopnost je u nás spíše nízká, celkem 56 % populace je proti zvyšování nebo pro zachování současných výdajů³.
- Čína začíná svou po deseti letech budovanou dominanci v oblasti těžby a zpracování vzácných zemin využívat jako mocenský nástroj. V uplynulém roce jsme byli svědky omezení vývozu těchto surovin, což se dotklo celého Západu i samotné České republiky.

³ Data z průzkumu STEM, podrobněji zde: <https://1url.cz/@postojeKarmade>.

Zpráva o stavu ústavního systému, státního zastupitelství a soudnictví

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

V roce 2025 pokračoval odpovědný a otevřený proces výběru ústavních soudců ze strany prezidenta a Senátu. Předmětem pozornosti se zároveň staly události související s volbami do Poslanecké sněmovny a výměnou vládní reprezentace. Je pozitivní, že došlo k poměrně klidnému a ústavně konformnímu předání moci mezi předchozí a současnou vládou a že výsledek voleb nebyl zpochybňován. Prezident Petr Pavel navázal na tradici silnějšího postavení prezidenta, než jaké by odpovídalo tradiční parlamentní formě vlády. Kontroverzní je v tomto ohledu rozhodnutí prezidenta nejmenovat poslance Filipa Turka ministrem život-

ního prostředí. Vážnou hrozbou je předkládání sporných zásadních legislativních změn bez řádného resortního a odborného projednání, jako je například návrh zákona o státních zaměstnancích, který má zřejmě protiústavně zrušit služební zákon. Znepokojující je také rostoucí stigmatizace občanského sektoru.

experti: JUDr. Lukáš Lev Červinka, Ph.D. et Ph.D.,
prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, prof. PhDr. Karel Müller, Ph.D.,
doc. Mgr. Michal Pink, Ph.D., JUDr. Maxim Tomoszek, Ph.D.
koordinátor pracovní skupiny: Mgr. et Mgr. Lukáš Kraus, Ph.D.

Hlavní zjištění

Návrh na zřejmě protiústavní zrušení služebního zákona a další klíčové legislativní změny obcházejí legislativní pravidla

HROZBA!

Nová vláda předložila skrze poslaneckou iniciativu návrh zákona o státních zaměstnancích, kterým má dojít ke zrušení současného služebního zákona a ke změně povahy státní služby z veřejnoprávní na soukromoprávní. Byť se jedná o zásadní koncepční změnu, vláda se vyhnula standardnímu připomínkovému řízení, pečlivému hodnocení dopadu regulace (RIA) či stanovisku Legislativní rady vlády. Obsahově se jedná o natolik závažnou změnu, která bude mít za následek politizaci státní služby a ohrožení její odbornosti a stability, že ji lze považovat za rozpornou s ústavním pořádkem. Nejde však o jedinou kontroverzní legislativní změnu, která obešla standardní legislativní proces. Nová vláda také předložila novelu stavebního zákona, a to opět cestou poslanecké iniciativy bez příslušné meziresortní zpětné vazby. V minulé Poslanecké sněmovně byl zase schválen přílepek P. Blažka, M. Bendy a A. Dufky k novele azylového zákona, kterým došlo k rozsáhlým změnám soudního řádu správního – nově se bude moci vedlejší účastník sporu domáhat

zaplacení nákladů celého řízení od strany, která spor prohraje, což může odrazovat občany v obraně proti rozhodnutím státních úřadů, například při povolování staveb.

Výkon prezidentských pravomocí ve věci nejmenování F. Turka ministrem je sporný

Prezident Petr Pavel navázal na trend silnějšího postavení prezidenta, než jaké by odpovídalo tradiční parlamentní formě vlády. To se nejvíce projevilo u rozhodnutí odmítnout jmenovat Filipa Turka ministrem životního prostředí. Část expertů poukazuje na to, že v českém ústavním systému je vláda odpovědná Poslanecké sněmovně, odpovědnost za obsazení vlády nese premiér a prezident může odmítnout jmenovat premiérova nominanta jen v naprosto výjimečných případech, a tedy že nebyl z ústavněprávního hlediska žádný důvod Filipa Turka ministrem nejmenovat. Takto jde prezident Pavel ve šlépějích svých předchůdců a problematického posilování role prezidenta v českém ústavním systému. Jiná část expertů je toho názoru, že v tomto mimořádném případě prezident Pavel postupoval v souladu s Ústavou. Podle jejich pohledu F. Turek pohrdá českým právním řádem, dopustil se protiprávního jednání a veřejně se tím chlubil. Jedná se o jednání, které je v přímém rozporu se slibem člena vlády. Pokud bychom připustili, že prezident nemá v takovém případě možnost volby odmítnout takovou osobu jmenovat ministrem, může to mít daleko horší důsledky, než připustit, že respekt k právnímu řádu je podmínkou pro výkon funkce ministra.

Bude zapotřebí kontroly střetu zájmů premiéra v konkrétních případech

Andrej Babiš oznámil způsob řešení svého střetu zájmů. Akcie Agrofertu mají být spravovány prostřednictvím trustové struktury zcela nezávislým správcem, který bude kontrolován nezávislým protektorem. Má se jednat o nevratné řešení, jelikož se tyto akcie nikdy premiéru Babišovi nevrátí ani po jeho odchodu z politiky. Pokud toto reálně bude naplněno, půjde o ústavně konformní postup řešení střetu zájmů. I tak má, mj. vzhledem k velikosti koncernu, toto řešení limity. Bude proto potřeba, aby existence střetu zájmů byla prověřována v konkrétních případech a byla pod veřejnou kontrolou. Nevyřešenou zůstává otázka střetu zájmů u dalších podnikatelských entit premiéra Babiše, které stojí mimo koncern Agrofert. Otázku střetu zájmů však nelze vnímat pouze prizmatem případu premiéra Babiše. Jedná se o širší problém nastavení vztahu politiky a byznysu a také politické kultury. Hlavní problém střetu zájmů spočívá v české toleranci propojení velkých peněz a politiky.

Stigmatizace občanského sektoru může vyústit v porušování ústavně zaručeného práva se sdružovat

HROZBA!

V programovém prohlášení vlády A. Babiše se objevují početné formulace týkající se nevládního sektoru. Program pracuje s pojmem „politické neziskové organizace“, před kterými má být chráněno vzdělávání. Jde o zcela vágní termín bez právní opory, jeho nejasnost otevírá cestu ke zneužívání. Má také dojít ke zřízení veřejného registru všech dotací pro neziskové organizace. Byť je požadavek transparentnosti nakládání s veřejnými prostředky legitimní, neměl by být uplatňován selektivně a nerovně vůči jedné skupině subjektů, ale vůči všem příjemcům dotací. Vytváří se zároveň falešný dojem, že informace o nevládním sektoru nejsou dostupné, i když to neodpovídá realitě¹. V programu

1 Lze zmínit např. Registr smluv, Monitor státní pokladny, Centrální registr dotací či Hlídač dotací.

Pozitivní trendy

- Pokračuje odpovědný a otevřený proces výběru ústavních soudců ze strany prezidenta a Senátu. Veřejnost má příležitost porozumět kritériím pro výběr vhodných kandidátů.
- I přes polarizované a vypjaté předvolební období došlo s výjimkou sporu o předložení zákona o státním rozpočtu ke klidnému a ústavně konformnímu předání moci mezi předchozí a současnou vládou. Nedošlo ke zpochybňování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny.
- Požadavek prezidenta republiky na veřejné vysvětlení řešení střetu zájmů budoucího premiéra je výrazem vědomí si odpovědnosti jmenovat předsedu vlády, který splní ústavní a zákonné předpoklady pro funkci.

Negativní trendy

- Obcházení standardního legislativního procesu nabírá na intenzitě. Často kontroverzní významné legislativní změny, které by jinak prošly s potížemi, jsou načítány cestou poslaneckého návrhu či pozměňovacího návrhu bez potřebného připomínkového řízení a expertní debaty.
- Několik ustanovení v programovém prohlášení vlády A. Babiše, namířených vůči nevládním organizacím, potvrzuje sílící snahy části politického spektra o delegi-

dále obsažený požadavek na povinné označování financování ze zahraničí povede k nebezpečné stigmatizaci legálních zdrojů financování nevládních organizací. Obdobná opatření proti tzv. zahraničním agentům zavedlo Rusko, Bělorusko, Maďarsko či Gruzie a vedla k výraznému omezování svobody sdružování a umlčování občanského sektoru. Takové kroky by byly v rozporu s Listinou základních práv a svobod i s evropským právem². V neposlední řadě Programové prohlášení vlády obsahuje zmínku o zastavení dotací pro neziskové organizace, které „blokuji rozvoj a investice“, a hned poté ustanovení o „revizi financování ekologických iniciativ“, v duchu trendu nálepkování environmentálně zaměřených organizací. Souhrnně posilují výše zmíněná ustanovení obavu z účelové stigmatizace a delegitimizace občanského sektoru, který je nedílnou součástí vyspělé demokratické společnosti.

Na co se do budoucna připravit?

1. Ohrožení nezávislosti veřejnoprávních médií v kontextu avizovaného podřazení jejich financování pod státní rozpočet může oslabit média jako „čtvrtý pilíř demokracie“.
2. V poslední době došlo k vymáhání neoprávněně poskytnutých dotací z důvodu střetu zájmů staronového premiéra A. Babiše. Existuje riziko, že resorty po nástupu nové vlády od tohoto upustí.
3. Zesilování delegitimizačních narativů zaměřených na občanský sektor: například nálepkování ekologických spolků jako „ekoteroristů“, třebaže často tyto organizace podávají legitimní námitky a poukazují na nezákonná rozhodnutí, která soud zruší. Toto nálepkování slouží jako racionalizace legislativních změn, které omezují účast veřejnosti v rozhodovacích procesech.
4. Místo hledání standardního politického řešení, kompromisů či ústupků dochází napříč politickým spektrem k silné polarizaci, protlačování legislativy na sílu a vylučování z diskuse. Vytváří se dojem, že existuje jediné správné řešení. Skutečnost, že je někdo zvolen do funkce, má zároveň ospravedlňovat veškeré jeho / její kroky. To vše může vést k dalšímu vyostřování veřejné debaty.
5. Vliv sociálních sítí na volby lze pozorovat již teď. Lze se důvodně obávat, že v budoucnu se u nás můžeme dočkat podobné situace jako v případě prezidentských voleb v Rumunsku.

timizaci občanského sektoru a jeho ústavou zaručeného sdružovacího práva.

- Pokračující obstrukce v Poslanecké sněmovně nadále oslabují důvěru občanů v parlament. Nadějí je snaha nové sněmovny posílit racionalizaci jejího fungování změnou jednacího řádu.
- Dochází k rozmlžování hranice mezi komunikací státu ve veřejném zájmu a čistě politickou komunikací sledující partikulární zájmy. U vládních představitelů chybí vědomí důležitosti tyto druhy komunikace odlišovat.
- Pokračující kumulace funkcí předsedy Legislativní rady vlády a ministra spravedlnosti je nevhodná. Oslabuje to pozici a nestrannost Legislativní rady vlády jako celku.

² Viz např. rozsudek Evropského soudního dvora k maďarské legislativě <https://1url.cz/@EvropskaKomiseVsMaďarsko>.

Doporučení expertní skupiny

1. Změnit přístup k legislativnímu procesu – zejména v případě přijímání zásadních legislativních změn je třeba zapojit všechny relevantní resorty, odbornou veřejnost a občanský sektor.
2. Přijmout ústavní novelu, která by zajistila postupné přeobsazování Ústavního soudu. Do budoucna může být problém, že během pouhých dvou let funkčního období jednoho prezidenta lze proměnit většinu Ústavního soudu.
3. Schválit jednací řád Poslanecké sněmovny, který zracionalizuje legislativní proces.
4. Výrazně pokročit v oblasti digitalizace justice.

„Článek 79 odstavec 2 Ústavy ČR vyžaduje z dobrých důvodů zvláštní zákonnou úpravu poměrů státních úředníků, zohledňující jejich specifické veřejnoprávní postavení oproti ostatním zaměstnancům, kteří nevykonávají státní moc. Nejde jen o zajištění odbornosti a nestrannosti výkonu státní správy, ale také o záruku její odolnosti proti nepatřičným politickým vlivům a naplnění principů dobré správy vůči občanům. Předložený návrh zákona tyto principy opouští.“

— Maxim Tomoszek

„Ačkoli proces výběru ústavních soudců může na první pohled vypadat jako zlepšení, nelze si nevšimnout skutečnosti, že prezident při svém výběru do značné míry opomněl – nebo bez skrupulí ignoroval – polovinu české společnosti. Máme tak možná Ústavní soud, kde je rovnováha mezi liberalismem a konzervatismem, jak se často vyzdvihovalo, ale na zastoupení žen se jaksí nemyslelo. V tomto směru tak Ústavní soud nešťastně kopíruje všechny další ústavní instituce.“

— Lukáš Lev Červinka

Zpráva o stavu sociálních práv

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

Rok 2025 přinesl posuny k principu „o nás s námi“, zavádění restorativních prvků do trestní politiky, zákaz fyzických trestů dětí a kratší oddlužení, které otevírá cestu z dluhů více lidem. Současně ale klesá duševní pohoda dospívajících, krize dostupného a potažmo sociálního bydlení se prohlubuje (až 16 % bytů je neobydlených) a nejistota kolem „superdávky“ může tvrdě zasáhnout nízkopříjmové rodiny. Největší hrozbou je dávkový systém slepý k lidem v exekucích a insolvencích – někteří se mohou propadnout i pod existenční minimum. Bez posílení domácí a odlehčovací péče narazí dlouhodobá péče na demografickou vlnu a poroste tlak

na ústavní péči. Digitalizace státních služeb má nezamýšlené negativní dopady na digitálně vyloučené. Do budoucna bude klíčové rozjet dostupné a stabilní nájemní bydlení, ne však na úkor sociálního bydlení, férově nastavit status lidí z Ukrajiny a dobře obsadit instituce ombudsmanů.

expertky a expert: Mgr. Jana Smiggels Kavková, Mgr. Martina Zikmundová, Mgr. Tereza Bártová, Magda Faltová, Mirka Bubela, Mgr. Magda Kvítková, Mgr. Markéta Švarcová, Mgr. Katarina Šrámková, E.MA, Mgr. Jan Snopek
koordinátorka pracovní skupiny: PhDr. Kateřina Broža

Hlavní zjištění

Dávkový systém stále nevidí nejslabší

HROZBA!

Nový systém dávek bohužel nepřinesl zlepšení v dlouhodobých slepých místech dávkového systému, protože nadále zcela přehlíží lidi v exekucích a insolvencích. Novou absurditou ovšem je, že kvůli celkově sníženým příspěvkům se lidé v insolvenční, kteří legálně dokládají všechny své příjmy, mohou dostat i pod existenční minimum. To je zcela demotivační při zapojování lidí v dluhových pastech zpět do systému.

Poptávka po sociálních službách je velká a dál poroste

Bez posílení domácí a odlehčovací péče narazí dlouhodobá péče na demografickou vlnu. Stárnutí populace vyvolává tlak na kapacitu ústavů a rychlou drahou výstavbu nových zařízení. Potřebujeme jasně nastavit kompetence a koordinaci mezi poskytovateli

služeb, kraji a státem – zejména mezi MMR a MPSV – a sladit financování s krajskými plány rozvoje péče. Prioritou je včasná intervence, podpora pečujících, mobilní týmy a dostupné odlehčovací služby. Pobytové služby mají být řešením až tehdy, když selžou možnosti doma.

Digitalizace procesů má nezamýšlené důsledky

Digitální vyloučení je situace, kdy člověk nemá podmínky, dovednosti, motivaci nebo podporu k bezpečnému a smysluplnému používání digitálních technologií a služeb. Převedení veškerých služeb státu do digitální podoby je pak v tomto ohledu problematické. Sociální pracovníci pomáhají se založením datových schránek, ale klientům, kteří je následně neobsluhují nebo nevybírají, hrozí, že veškerá komunikace ze strany státu bude evidována jako doručená. To znamená, že snaha o vyhovění nárokům digitální komunikace může vést ke zhoršení situace člověka.

Bobtná krize nedostupného a nestabilního nájemního bydlení

Jádro dostupného nájemního bydlení v Česku nadále představuje obecní bytový fond. Česká republika přitom disponuje jedním z nejmenších obecních bytových fondů v OECD, přičemž tyto fondy zdaleka ne vždy slouží uspokojování potřeby bydlení těch, kdo jsou na trhu s bydlením nejvíce znevýhodněni. V celé zemi se aktuálně každoročně nabízí k pronájmu pouze přibližně 6 tisíc obecních bytů. Potenciální cílovou skupinu obecního nájemního bydlení v ČR přitom tvoří kromě 70 tisíc domácností v bytové nouzi významná část ze 720 tisíc domácností na soukromém nájemním trhu, na které negativně dopadá nestabilita a vysoké ceny nájemného v Česku.

Na co se do budoucna připravit?

1. Debatu o statusu osob z Ukrajiny po skončení dočasné ochrany je potřeba vést v širším integračním rámci (práce, bydlení, školy), nikoli jen jako právně-technickou otázku. Poptávka po tomto titulu výrazně převyšuje kapacity, a to i přesto, že nezastrňuje vstup do českého dávkového systému.
2. Připravme se na tvrdší kurz v trestní politice, a to především přísnější režim pro pachatele-cizince, a zároveň posilme prevenci, psychosociální a adiktologickou péči, abychom předešli přeplněným věznicím a nejtvrdším dopadům na chudé a lidi bez domova.
3. Do debaty o inkluzi a rámcových vzdělávacích programech (RVP) vstupují hlasití aktéři, kteří ignorují platné hodnotové rámce, strategie i zákon. Společné vzdělávání se vykresluje jako problém a sílí tlak na segregaci. Nesystémová revize a implementace RVP hrozí odklonem od cíle, kterým je rozvíjet kompetence, kritické myšlení a občanskou gramotnost.
4. Stát potřebuje kultivovat nájemní vztahy a posílit práva a jejich vymahatelnost na straně nájemnictva, aby nájemní bydlení představovalo plnohodnotnou alternativu k vlastnickému bydlení, co se finanční dostupnosti, jistoty a stability bydlení týče. Právě nájemní bydlení už dnes představuje realitu pro většinu mladých lidí žijících ve městech.

Pozitivní trendy

- Posiluje se princip „o nás s námi“: lidé ve zranitelných situacích jsou častěji přímo zapojováni do rozhodování v oblasti zaměstnanosti a zdravotních služeb.
- Novela trestního zákoníku: snížení trestní represe za bagatelní trestné činy, zavedení restorativních principů a posílení práv obětí.
- Od ledna 2026 platí v České republice zákaz fyzických trestů dětí.
- Od ledna 2026 je účinný Zákon o podpoře bydlení.
- Udělení státních vyznamenání osobnostem sociální práce představuje důležité společenské uznání tohoto oboru.
- Zkrácení oddlužení na tři roky zvyšuje celkové počty osob, které do něj vstupují.

Negativní trendy

- Duševní i celková pohoda dospívajících v Česku patří v Evropě k nejhorším a hrozí další škrtů ve financování podpůrných a preventivních programů.
- Prohlubuje se krize bydlení v důsledku finanční nedostupnosti a nestability nájemního bydlení, 16 % bytového fondu zůstává prázdných. Tržní nájem se zejména v Praze, Brně a některých krajských městech stávají pro mnoho domácností neúnosné už i pro střední

Doporučení expertní skupiny

1. Zpružnit nabídku terénních sociálních služeb péče v regionech.
2. Zvýšit informovanost o oddlužení a podporovat lidi ve vstupu do oddlužení.
3. Zvýšit nezabavitelnou částku v oddlužení.
4. Změnit vyhlášku upravující přiznání příspěvku na péči, která dnes nereflektuje potřeby osob s psychiatrickou diagnózou.
5. Zavést progresivní zdanění fyzických osob.
6. Ustavit pracovní skupinu pro sledování dopadů tzv. superdávky.
7. Zajistit odpovídající financování ze státního rozpočtu pro rozběh a implementaci Zákona o podpoře bydlení.

„Pokud chceme stabilní a férový trh s bydlením, je nutné změnit občanský zákoník tak, aby neumožňoval nekonečné řetězení krátkodobých nájemních smluv ani skokové navyšování nájmu. Zvýšení by mělo být rozumně zastropované, například podle vývoje inflace.“

— Katarina Šrámková

„Stále čekáme na důstojný zákon o opatrovnictví. Opatrovnictví je rozptýleně upraveno v občanském zákoníku a v řízeních před soudy. Existují dílčí metodiky pro zdravotníky a sociální pracovníky, ale jednotná závazná praxe napříč resorty ustálená není. Reálným dopadem pak je, že se stále nejčastěji použije zneužívané opatrovnictví, tedy omezení práv člověka, místo alternativních a měkčích možností, jako je smlouva o nápomoci nebo zastoupení členem domácnosti.“

— Tereza Bártová

„Česká republika má třetí nejvyšší míru uvěznění v rámci EU. Příčinou je přísný postih společensky nezávažných trestných činů. Novela trestního zákoníku představuje zásadní krok k modernizaci trestní politiky a snížení rekordně vysoké vězeňské populace. Zmírňuje tresty za bagatelní trestné činy, ale také posiluje práva obětí.“

— Jana Smiggels Kavková

třídu, o to více pro nejzranitelnější domácnosti.

- Rodiny v nájmu jsou všeobecně zdaleka nejvíce chudobou ohroženou skupinou domácností v Česku. V chudobě měřené zbytkovým příjmem po uhrazení nákladů na bydlení se nachází až polovina z úplných rodin žijících v nájmu v Česku.
- Obavy spojené se zavedením tzv. superdávky zůstávají. U některých skupin očekáváme výrazné snížení dávek, především u nižší střední třídy, která se v posledních letech nejvýrazněji propadla do příjmové chudoby.

Zpráva o stavu politických a občanských práv

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

V červenci 2025 vznikla novelou zákona o Veřejném ochrání práv zastřešující Národní lidskoprávní instituce, která je v demokratických státech standardem a skýtá příležitost ke komplexnějšímu uchopení lidskoprávní agendy. Pozitivně je třeba také hodnotit schválení novely trestního zákoníku, která mimo jiné snižuje dolní sazbu u trestného činu podpory a propagace terorismu, a z hlediska garance svobody projevu tedy představuje citlivější přístup. Za negativní trend lze považovat opakovanou tendenci bezpečnostních složek nejednat v souladu s právním řádem, s odkazem

na bezpečnostní zájmy. Částečně v tom hraje roli i neochota státních institucí řádně implementovat evropskou legislativu. Jedním z takových příkladů je dosud nepřijatá adaptace evropského Nařízení o digitálních službách, která prodlužuje stav právní nejistoty v online prostředí.

experti a expertka: JUDr. Jan Hořeňovský, Ph.D.; JUDr. RNDr. Jitka Jelínková; JUDr. Petr Kolman, Ph.D.; Ing. Mgr. Oldřich Kužílek; Mgr. et MgA. Adam Rut; Mgr. et Mgr. Jan Vobořil, Ph.D.
koordinátor pracovní skupiny: Mgr. Robin Ujfaluši

Hlavní zjištění

Neprovedená adaptace Nařízení o digitálních službách prodlužuje stav právní nejistoty v online prostředí

HROZBA!

Již ve Zprávě o stavu české demokracie 2024 jsme upozorňovali na důležitost včasné adaptace Nařízení o digitálních službách (Digital Services Act, DSA). Tento cíl parlament nesplnil a České republice hrozí pokuty. Chybějící adaptace především prodlužuje stav právní nejistoty a oddaluje kultivaci prostředí online platform. Pro udržení smysluplné veřejné debaty je nezbytné zachovat na sociálních sítích svobodu projevu při respektu k jejím limitům. Právě evropské Nařízení o digitálních službách přináší procesní rámec včetně mimosoudního řešení sporů.

Nový trestný čin „neoprávněná činnost pro cizí moc“ ohrožuje základní práva

Nový trestní čin „neoprávněná činnost pro cizí moc“, zavedený zákonem č. 24/2025 Sb., významně zasahuje do svobody projevu a ohrožuje právní jistotu občanů České republiky. Právní úprava, postihující nebezpečnou činnost ve spolupráci s cizí mocí, je jistě potřebná. Nicméně konkrétní provedení zákona, obsahující vágní definici „činnosti pro cizí moc“ a další klíčové pojmy jako „neoprávněná činnost“ či „zpravodajské prostředky“, je problematické. Zvyšuje riziko kriminalizace běžných aktivit vyplývajících ze základních občanských práv¹, například mezinárodní spolupráce nevládních organizací či publikace kritických názorů v zahraničních médiích. Současná právní úprava navíc zbytečně vytváří příležitosti pro politické zneužití proti oponentům nebo kriticky smýšlejícím jednotlivcům či organizacím.

Narůstá deformace principů právního státu ve prospěch bezpečnosti

HROZBA!

Bezpečnostní složky opakovaně nejednají v souladu s právním řádem, když s odkazem na bezpečnostní zájmy porušují právo na soukromí. Jedním z příkladů je postup policie po přijetí evropské legislativy o umělé inteligenci (tzv. AI Act) – navzdory evropské legislativě byly kamery na Letišti Václava Havla od února do srpna provozovány ilegálně. Dalším příkladem nezákonného použití biometrie policií je systém Digitální podoba osob, fungující od roku 2022 a pracující s referenční databází cca 20 milionů fotografií osob, jimž byly vydány občanské průkazy či pasy. Úřad pro ochranu osobních údajů po kontrole v obou případech² konstatoval zásadní problém v podobě nedostatečné právní úpravy.

Odrázkování od soudní ochrany omezuje výkon občanských práv

Během léta bylo formou přílepků k azylovému zákonu parlamentem schváleno několik změn v oblasti správního práva (zákon č. 314/2025), které mohou mít dalekosáhlé následky pro účast veřejnosti na soudních sporech se státem či developery. Sousedům, spolkům či žadatelům, jimž veřejné instituce odmítly poskytnout informace, bude od 1. 1. 2026 nově hrozit nutnost uhradit náklady tzv. osobě zúčastněné na řízení (například úhrada nákladů na právní rozbor advokátních kanceláří, které si nechávají zpracovávat i subjekty hospodařící s veřejnými prostředky). Tím je může reálně odrážet od soudní ochrany vlastnických práv, práva na informace či obrany práva na příznivé životní prostředí. I s ohledem na netransparentní legislativní proces³ je třeba brát změnu jako újmu na realizaci občanských práv.

Pozitivní trendy

- Novelou zákona o Veřejném ochránci práv byla spolu s institucí dětského ombudsmana zřízena Národní lidskoprávní instituce (NHRI), která má oproti dosavadnímu omezenému mandátu Kanceláře veřejného ochránce práv garantovat ochranu a prosazování lidských práv ve všech oblastech a v celé šíři.
- Návrh prolomení přístupu¹ k zašifrované komunikaci (tzv. chat control), znovu projednáváný během roku 2025 v Radě EU, byl v Česku jednomyslně odmítnut všemi relevantními politickými subjekty – s ohledem na rizika nepřípustného zásahu do soukromí.
- Parlament schválil novelu trestního zákoníku, která mimo jiné racionalizuje vysoké trestní sazby za bagatelní trestné činy (např. u podezření z podpory a propagace terorismu) a otevírá větší prostor pro podmíněné a alternativní tresty.

Negativní trendy

- Pokračuje dlouhodobý trend k sekuritizaci – přístup „bezpečnost nade vše“ omezuje jiné hodnoty, například právo na soukromí.
- Stát opakovaně v důležitých aspektech nedostatečně zohledňuje evropskou legislativu, například u regulace plošného shromažďování údajů² z mobilních telefonů.

¹ <https://1url.cz/@pristupKzasifrovanymDatum>.

² Více informací zde: <https://1url.cz/@neopravnene-ShromazdovaniDat>.

¹ Více informací zde: <https://1url.cz/@neopravnenaCinnostProCiziMoc>.

² Více informací zde: <https://1url.cz/@zpracovaniBiometrickychUdaju>.

³ Podrobněji např. zde: <https://1url.cz/@zmenySpravnihoSoudnictviDenikN>.

Na co se do budoucna připravit?

1. Souběžná volba veřejného ochránce práv a dětského ombudsmana pravděpodobně určí tón ochrany práv v Česku – od priorit po způsob, jakým stát naslouchá lidem. Výhledově lze čekat vyjasňování kompetencí, dočasný tlak na kapacity a posun od orientace na dílčí stížnosti směrem k formulaci systémových doporučení a proaktivní obhajobě širokého spektra práv dětí i dospělých.
2. Adaptace Nařízení o digitálních službách (Digital Services Act, DSA), a s tím související právní nejistota uživatelů digitálních platforem, nejspíš nebude dostatečně řešena několik příštích let, soudě podle přístupu politických stran v Parlamentu ČR.
3. Sekuritizace, bezděčné nadřazování bezpečnosti nad jiné hodnoty, včetně ochrany základních práv a svobod, a to i za cenu nedodržování právních předpisů a nerespektování rozhodnutí soudů, je dlouhodobý trend, který je třeba i do budoucna sledovat a kriticky reflektovat jeho důsledky.
4. Riziko plošného sledování soukromé komunikace se v různých formách opakovaně vrací a nejspíš tomu tak bude i v budoucnu.

Doporučení expertní skupiny

1. Implementovat řádně a co nejdříve Nařízení o digitálních službách a Nařízení o umělé inteligenci.
2. Při přípravě opatření týkajících se bezpečnosti státu s přesahem do ochrany základních práv a svobod řešit mnohem důsledněji proporcionalitu a usilovat o přesná, cílená řešení bez neadekvátního omezování základních práv a svobod.
3. Důsledně odmítat nové podoby kontroverzního návrhu nařízení Chat control.

„Digital Services Act není dokonalý předpis a má své problémy. Žádný z nich ale nelze vyřešit tím, že neprovedeme adaptaci tohoto nařízení. Takový postup pouze zvýhodňuje platformy a snižuje ochranu svobody projevu uživatelů. Představa, že pokud DSA neadaptujeme, tak u nás nebude platit, je právně chybná – pouze u nás nebudou platit ty části, ze kterých by uživatelé nejvíce těžili. Český odpor je proto tažen kombinací právní neznalosti a zároveň ideologickým myšlením, které ignoruje faktický stav problému.“

— Jan Hořeňovský

„Policie se bohužel pohybuje v oblasti využívání nových technologií a obecněji řešení technologických výzev stále častěji na hraně či dokonce za hranou zákona. Nefungují tu bohužel dobře kontrolní mechanismy, ať už vnitřní nebo vnější. Na vině je i ministerstvo vnitra, které využívání technologií policií ponechává z větší části bez odpovídající regulace, v rozporu s evropskými předpisy.“

— Jan Vobořil

„V soudním řízení správním je žalovaným správní orgán, placený z veřejných prostředků, a ten by měl být schopen obhájit zákonnost svého rozhodnutí. Považují za porušení elementárních principů spravedlnosti, aby se objektivně daleko slabší subjekt, například soused developera či ekologický spolek, musel obávat bránit své právo u soudu, neboť mu v případě neúspěchu hrozí, že bude hradit náklady na drahé advokáty developera či státního investora.“

— Jitka Jelínková

Zpráva o stavu veřejné správy

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

Česká veřejná správa se v roce 2025 nacházela v bodě zlomu mezi modernizací a hrozbou systémového úpadku. Pozitivní kroky, jako je přijetí novely zákona o státní službě, rozvoj analytických útvarů či zavádění kompetenčních rámců, jsou zastíněny dramatickým propadem konkurenceschopnosti státu na trhu práce. Kvůli dlouhodobé stagnaci reálných platů a negativnímu nálepkování úředníků ze strany politiků i části veřejnosti dochází k masivnímu odlivu expertů a nebezpečnému stárnutí aparátu. Tato personální krize spolu s politickým tlakem na oslabení nezávislosti státní služby ohrožuje stabilitu institucí a schopnost státu zajišťovat kontinuitu veřejných služeb i vymahatelnost práva. Zásadní bariérou rozvoje zůstává nefunkční strategické řízení a rigidní vliv Ministerstva financí. Jeho systémová role dnes omezuje akceschopnost resortů v řízení změn a patří

mezi příčiny vážnoucí digitalizace. Stát navíc dlouhodobě selhává v komunikaci srozumitelných přínosů své práce občanům, čímž prohlubuje nedůvěru veřejnosti ve státní správu. Pro odvrácení eroze odborných kapacit je nezbytné reformovat systém odměňování, posílit koordinační roli Úřadu vlády a důsledně chránit úřednický aparát před účelovou politizací. Úspěch budoucích reforem je podmíněn obnovou vzájemného respektu a důvěry mezi politickou reprezentací a profesionální státní správou.

experti a expertka: Mgr. Jakub Černý, Ph.D.; PhDr. Ladislav Frühauf, Ph.D.; Mgr. Eliška Hronová; Mgr. Matěj Chytil, MPP; Mgr. Richard Kokeš; JUDr. Tomáš Louda, CSc.; prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., M.Sc.

koordinátor pracovní skupiny: Mgr. Jan Benýšek

Hlavní zjištění

Přetrvávající nedůvěra politiků vůči úředníkům a nedostatečné platové ohodnocení vede ke zvýšené fluktuaci

HROZBA!

Předpokladem fungující státní správy je základní důvěra mezi politickou reprezentací a úřednickým aparátem. Přestože jsou tyto role zamýšlené jako komplementární, v praxi to nefunguje. Nízká důvěra občanů ve fungující instituce i politiky je doprovázena apriorní nedůvěrou politiků vůči úředníkům¹ jakožto vykonavatelům státní moci. Důsledkem jsou nejen zhoršující se platové pod-

1 Česko je ve srovnání zemí OECD výrazně pod průměrem: <https://1url.cz/@duveraVeVerejneInstitute>.

mínky úředníků nezbytné pro řádný výkon služby², ale i obecná demotivace. Dochází tak k odchodům často klíčových zaměstnanců, aniž by stát byl schopen zajistit jejich náhradu. Stávající, často již přetížení zaměstnanci jsou pak nuceni po nich přebírat agendu, čímž se jejich „reakční“ doba prodlužuje. A efektivita státní správy se snižuje.

Selhávání strategického vládnutí ve veřejné správě je primárním důvodem vážnoucí digitalizace

Přetrvává nejednoznačnost vedoucích rolí ve státní správě a jejich kompetencí. Veřejnost, a často i úředníci samotní, nejsou schopni vnímat rozdíl mezi politickým náměstkem a úřednickým vrchním ředitelem. I v důsledku častých legislativních změn v této oblasti se vrchní ředitelé (dříve odborní náměstci) *a priori* více orientují na politické vedení úřadu (zrcadlí politiky), často na úkor podřízených úředníků, tedy ředitelů odborů, za jejichž plnění úkolů primárně odpovídají. V důsledku toho dochází k odtržení politicko-administrativního světa od zbytku úřadu, což vede k neschopnosti sjednocovat řízení na úrovni státní správy a je jednou z příčin malé implementační kapacity. V rámci projektu Služby.Digital pod vedením organizace Česko.Digital provedl analytický ústav STEM historicky největší výzkum digitalizace veřejné správy a služeb státu³. Ukazuje se, že lidé jsou se službami a jejich podobou relativně spokojeni, avšak přetrvává obrovské množství promarněných příležitostí, neefektivit a bariér na straně státu. Hlavními důvody pomalého postupu digitalizace státu jsou nedostatek kontinuity, který se projevuje tím, že každá vláda boří to, co udělala ta předchozí. Za tím stojí často právě nedostatečná spolupráce mezi politickým vedením a úřednickým managementem ministerstev.

Stát a veřejná správa nedostatečně komunikuje vůči občanům

Občané – daňoví poplatníci – přestávají rozumět tomu, za jaké služby a proč státu platí. I o pozitivních změnách stát není schopen občany informovat včas (pár příkladů za všechny: zavedení tzv. superdávky na MPSV; rušení poboček u České pošty; nedostatečné informování důchodců ze strany ČSSZ o zvýšení důchodů). Úředníci s občany napřímo komunikovat neumí, často ani nemohou. Postupně tak místy sami přestávají rozumět tomu, proč oni a jejich agenda vznikli. Občané přitom potřebují komunikaci v cílech a výsledcích – chtějí vidět, jak konkrétně jim práce úředníků usnadňuje život. V tomto ohledu nenaplnují potenciál ani ministři, kteří namísto komunikace agendy a výsledků práce svého úřadu komunikují primárně svá politická témata. Vykročením ke zlepšení je Ambasadorský program realizovaný na Ministerstvu spravedlnosti, který přímou komunikaci úředníků k občanům umožňuje.

Rozvoj veřejných politik založených na datech je nadějí do budoucna

V uplynulém roce došlo k postupnému etablování analytických útvarů na jednotlivých ministerstvech. Zpracovávají nejenom komplexní posudky dopadů (RIA), ale pomáhají s budováním datových skladů, analýzou dat a jejich propojováním, a to i meziresortně, případně též s uplatněním kvalifikovaných prognóz. Stát díky tomu získává schopnost vytvářet modelové situace, přijímat cílenější řešení a zaměřit se více na prevenci. Data současně napomáhají spolupráci mezi politiky a úředníky. Úředníci jsou schopni předkládat

² Za všechny dvě autentické citace: „Bez toho, aby můj manžel působil v soukromé sféře v IT, bych určitě už pro stát v této chvíli nepracovala.“ (právnička a úřednice Ministerstva spravedlnosti); „Pracovat pro stát je nejméně lukrativní od roku 2012; v soukromé sféře mzdy rostou nevidaně.“ (ekonom působící ve státní správě).
³ Více informací na webu cesko.digital.

Pozitivní trendy

- Byla přijata novela zákona o státní službě spočívající ve zjednodušení a zrychlení výběrových řízení, tvorbě kariérního řádu jako podkladu pro ocenění úředníků, zavedení adaptačního procesu a další odpolitizaci výběru státních tajemníků.
- Sekce pro státní službu vytvořila kompetenční rámec jakožto model definující klíčové znalosti, dovednosti a schopnosti jednotlivých úrovní úřednického aparátu.
- Postupně vznikají společenství obcí (aktuálně 41 společenství, cca 700 obcí), což je pozitivní trend směrem ke konsolidaci správy malých obcí.
- Byla schválena jednotná vizuální identita české státní správy jako další krok k větší důvěryhodnosti a srozumitelnosti pro občany.
- V rámci pilotního projektu „Ambasadorský program“ začali úředníci v roli expertů komunikovat s občany na přímo.

Negativní trendy

- Pokračující negativní nálepkování úřednického stavu ze strany politiků, které přispívá k negativnímu vnímání úřednictva mezi veřejností.
- Kvůli poklesu reálných platů se již několik let dramaticky snižuje konkurenceschopnost veřejné správy

evidence-based návrhy a politici činit informovanější rozhodnutí. Díky tomu může stát reagovat na zřejmé i méně patrné budoucí výzvy rychleji. Pořád však platí, že Česko má v této oblasti deficit, zejména v oblasti správy a sdílení dat napříč veřejnou správou.

Na co se do budoucna připravit?

1. S nástupem nové vlády lze očekávat osobně či politicky motivované personální výměny na pozicích ve vedení státní služby. To znovu oslabí schopnost státní služby udržet kontinuitu institucí i jejich agend a strategicky je vést.
2. Lze očekávat další snahy o tzv. „zeštíhlení“ státní správy. Ta je už dnes poddimenzovaná zejména rozpočtově, v některých úřadech i personálně. Spolu s předchozím bodem jsou tyto kroky hrozbou pro schopnost státní služby kvalitně a rychle naplňovat vůli vlády a realizovat služby pro občany.
3. Koncem prosince 2025 vládní poslanci načetli návrh zákona o státních zaměstnancích, který zkraje ledna 2026 schválila vláda. Návrh přichází se zrušením: a) služebního zákona, b) veřejnoprávní povahy státní služby a c) koordinačního útvaru (sekce pro státní službu), což by vedlo k vyšší míře politizace úřednického aparátu. Návrh byl předložený bez širší odborné diskuze a obsahuje řadu systémových rizik pro neutrální a kvalitně fungující státní správu.

Doporučení expertní skupiny

1. Přizpůsobit platový systém současným potřebám a zajistit objektivní, transparentní a trhu práce odpovídající způsob tvorby rozpočtu na platy úředníků.
2. Zavést systém spravedlivého a motivujícího odměňování zaměstnanců zohledňující náročnost, kvalitu, množství a výsledky práce:
 - ▶ zajistit dostatečné prostředky na nemanážerský kariérní růst;
 - ▶ zajistit manažerům větší flexibilitu v odměňování členů jejich týmů dle individuálního výkonu.
3. Zavést systém pro hodnocení náročnosti, kvality, množství a výsledků práce jednotlivých útvarů. Vytíženost a výsledky útvarů se dnes výrazně liší, není to ale zohledňováno v přidělování prostředcích, ani jinak systematicky řešeno.
4. Umožnit služební komisi přezkoumávat systemizaci úřadů.
5. Přijmout strategický dokument ke komunikaci veřejné správy navenek. Podporovat a rozvíjet pilotní projekty vybraných úřadů.
6. Systematicky vyhledávat ve veřejné správě procesy, které je možné optimalizovat prostřednictvím AI.
7. Odmítnout stávající návrh zákona o státních zaměstnancích a zohledňovat v dalších legislativních návrzích širší odbornou diskuzi, aktuální vyhodnocení fungování služebního zákona i dlouhodobá doporučení, jak státní službu dále modernizovat.¹

¹ Více k doporučením např. zde: <https://www.statveforme.cz/doporuzeni/> či <https://www.ceskofunguj.cz/upload/documents/cf-vyjadreni-stran-hnuti.pdf>.

v rámci trhu práce. V důsledku pak dochází k odlivu nejschopnějších lidí a výraznému stárnutí úřednického aparátu.

- Ministerstvo financí (MF) i nadále nesystémově brzdí fungování státní správy tím, že zasahuje do hospodaření jednotlivých resortů, které bez jeho souhlasu nemohou přesouvat finanční prostředky mezi rozpočtovými kapitolami. Za vzniklé důsledky a komplikace přitom ministerstvo nepřebírá odpovědnost. Z důvodu neschopnosti zaplatit experty interně pak stát nakupuje služby draž a méně kvalitně externě, namísto toho, aby využil levnějších a z dlouhodobého hlediska kvalitnějších služeb tzv. in-house, s využitím expertízy úředníků.
- Pokračuje nefunkční spolupráce mezi ministry a státními tajemníky: tajemníci nejsou ministrům partnery při plnění programového prohlášení, což komplikuje funkční propojení politické a úřednické úrovně.
- Státní tajemníci nenaplňují náležitě svoji roli, konkrétně dbát o apolitičnost úřednického aparátu, chránit jej před účelovými změnami a zasazovat se o jeho spravedlivé odměňování. Tím se stupňuje tlak na politizaci státní zprávy.
- Jednotlivé resorty dlouhodobě nevládají účinně spolupracovat na společných průřezových agendách. Týká se to například podpory bydlení, welfare stárnoucí

„Rostoucí složitost výkonu veřejné politiky a správy v rychle se měnícím prostředí přesahuje zákonem dané kompetence jednotlivých resortů a dalších ústředních orgánů státní správy a je neřešitelná bez jejich trvalé a konstruktivní spolupráce. Meziřesortní připomínková řízení, komise a vládní zmocnění na řešení těchto úloh nestačí. Odpovědnost za řešení takto rozsáhlých rozhodovacích úloh leží na Úřadu vlády, a to v dělné spolupráci s dalšími aktéry veřejné správy, občanského a komerčního sektoru.“

— Martin Potůček

„Pokud chce jakákoli vláda rychle a efektivně naplňovat své priority, potřebuje primárně investovat do zkušených úředníků, kteří ve státní správě zbyli, bez nich to totiž nepůjde, a přivést si do kabinetu lidi, kteří úředníkům vládní priority pomohou pochopit a realizovat. Pravidelné reorganizace, nedůvěra a snaha řídit státní správu přes ‚svoje lidi‘ je neefektivní a pro právní stát nebezpečná cesta.“

— Jakub Černý

„Ve službách státu pracuje spousta skvělých a motivovaných lidí, kteří dělají vynikající práci. Ví se to však bohužel velice málo. Snadno pak existuje všeobecné smýšlení o státních úřednících, že jich je zbytečně mnoho a jsou líní a neschopní, což je nejenom nespravedlivé, ale vlastně i trochu hloupé a nebezpečné. Ambasadorství zástupců veřejného sektoru je příležitostí toto vnímání státní správy změnit.“

— Eliška Hronová

„Klíčová je důvěra lidí ve stát, v samosprávy, v instituce, a to i v mezinárodním srovnání. Důvěra je důležitý prostředek k tomu, aby interakce mezi veřejnou sférou a lidmi fungovala dobře. Aby lidé platili daně a vůbec do držovali dohodnutá pravidla, potřebují důvěryhodného partnera ve veřejné správě.“

— Matěj Chytil

populace, harmonizace ekologických a ekonomických agend, adaptace na změnu klimatu, výzev a příležitostí v oblasti AI apod.

- Nefunguje využití digitalizace (včetně AI) jako nástroje změny: státní správa plošně nedokáže označit procesy, které chce zjednodušit a zefektivnit.
- Aktuální poslanecký návrh zákona o státních zaměstnancích z prosince 2025 může být výrazným rizikem pro stabilně fungující a neutrální státní službu.

Zpráva o stavu médií

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

Média v Česku si v roce 2025 v některých oblastech polepšila, ale objevily se i nové hrozby. Zlepšilo se financování médií veřejné služby a byla zavedena automatická valorizace televizních a rozhlasových poplatků. Zároveň však nová vláda zvažuje zásahy, které by jejich stabilitu a nezávislost mohly výrazně oslabit. Roste tlak na novinářky a novináře, zejména v online prostředí, a významnou roli v informačním ekosystému přebírají sociální sítě. Média také ohrožuje špatně nastavený model sdílení příjmů od velkých platform, které využívají jejich texty a data. Pluralita a transparentnost vlastnictví zůstávají slabým místem. Zvláště na lokální úrovni se projevují problémy s financováním, kde nezávislá

média často přežívají jen díky grantům a komunitní podpoře. Evropské nařízení EMFA přináší několik opatření, které mohou posílit mediální prostředí, podpořit transparentnost vlastnictví, pluralitu a média veřejné služby, ale česká prováděcí legislativa je zatím nedostatečná, klíčové systémové změny teprve čekají na rozhodnutí politiků.

experti a expertky: **Mgr. Pavol Szalai; doc. Mgr. Petr Szczepanik, Ph.D.; Mgr. Tomáš Urban; Mgr. et Mgr. Marína Urbániková, Ph.D.; doc. Mgr. Lenka Waschková Císařová, Ph.D.**

koordinátor pracovní skupiny: **Mgr. Tomáš Opat**

Hlavní zjištění

Útoky na média i novinářky a novináře nebezpečně rostou

HROZBA!

V uplynulém roce jsme zaznamenali nárůst případů útoků na novinářky a novináře i na některá média. Především v souvislosti s předvolebními kampaněmi došlo k několika velmi vyostřeným útokům přímo na novinářky, které se ve svých textech zabývaly kandidáty ve volbách do Poslanecké sněmovny. Nejčastěji se podle průzkumu Českého národního výboru Mezinárodního tiskového institutu novináři setkávají s verbálními útoky v online prostoru, kde 62 % respondentů uvedlo, že se četnost za posledních pět let zvýšila. Celá třetina novinářek a novinářů se setká s nějakou formou útoku alespoň jednou měsíčně, 6 % jich čelí útokům dokonce každý den.¹ Zaznamenali jsme také nárůst útoků na konkrétní tituly, kdy politici označili některá z nich kritická média za dezinformační a odmítli se s nimi bavit, nebo je nepouštěli do svých volebních štábů.

¹ Více o průzkumu mezi novinářkami a novináři zde: <https://1url.cz/@utokyNaNovinare>.

Navzdory nedávnému posílení stability médií veřejné služby aktuálně rostě riziko jejich oslabení

HROZBA!

Rok 2025 znamenal výrazný posun k lepšímu, co se týče legislativního ukotvení médií veřejné služby a jejich předvídatelného, adekvátního a na politické moci nezávislého financování. Média veřejné služby v České republice mají velmi dobrou pověst a daří se jim produkovat kvalitní obsah. Jedním z důležitých faktorů je i dobře nastavené financování pomocí poplatků, které zaručuje stabilitu a nezávislost na politickém rozhodování a každoročním sestavování rozpočtu. Nová vláda však navrhuje některé potenciálně nebezpečné kroky, jako například změny v systému financování, čímž by mohlo dojít ke zvýšení závislosti médií veřejné služby na vládě. Pokud bude financování převedeno pod státní rozpočet, vzniká riziko tlaku na média veřejné služby přizpůsobovat obsah vysílání vládnoucím stranám, aby nebyl ohrožen jejich rozpočet. Stejně tak rizikové jsou návrhy na slučování ČT a ČRo, které mohou ohrozit celé jejich fungování a otevřít prostor pro politicky motivované personální obměny, jak jsme mohli vidět na Slovensku.

Česká republika není dostatečně připravená na nové technologie a účinnou regulaci digitálního prostředí

Počet lidí, kteří získávají informace ze sociálních sítí, stále roste a u mladých lidí v Evropě se dokonce staly hlavním zdrojem informací (42 % pro skupinu ve věku od 16 do 30 let). Přestože Evropská unie postupně zavádí rámce pro regulaci platform, ochranu autorských práv a podporu mediální plurality, většina technologických gigantů proti těmto snahám aktivně bojuje. Česká legislativa navíc zaostává. Online média nejsou v legislativě definována a stále nebyl přijat prováděcí zákon k evropskému Nařízení o digitálních službách (Digital Services Act, DSA). Dalším příkladem je autorskoprávní úprava, která měla zajistit férové sdílení tržeb mezi platformami a vydavateli, ale v praxi systém dostatečně nefunguje a média jsou tak ochuzena o značnou část příjmů. Do toho vstupují nová rizika spojená s AI: od trénování modelů na datech bez kompenzace autorům až po otázku, jak používat a regulovat AI nástroje v médiích.

Přetrvává vysoká koncentrace vlastnictví médií a špatná finanční situace nezávislých médií

Jak upozorňuje Media Pluralism Monitor², pluralita médií je v Česku nejrizikovější oblastí. Nízká transparentnost vlastnictví a koncentrace zpravodajských médií do několika mediálních domů jsou rizika, která dlouhodobě sužují českou mediální scénu. Dosavadní podoba českého adaptačního rámce k EMFA zatím působí velmi minimalisticky, takže není jisté, zda sama o sobě povede k nápravě těchto slabín a k důslednějšímu prosazení pluralitních hledisek při posuzování mediálních fúzí. Stále také chybí prováděcí legislativa, ačkoli je nařízení účinné již od srpna 2025. Tato situace se zároveň prohlubuje prostředím, které je pro menší projekty a tituly, zejména na lokální a regionální úrovni, finančně i provozně velmi náročné. Řada z nich zanikla a některé z těch, které zůstávají, často fungují především díky grantům nebo komunitní podpoře.³

Pozitivní trendy

- Došlo ke zvýšení poplatků za média veřejné služby a byla zavedena automatická valorizace výše poplatků. Tím se snížil potenciál politicky zneužívat financování médií veřejné služby k jejich ovlivňování.
- Evropský akt o svobodě médií (EMFA) nabyl účinnosti. Zástupci mediálních i novinářských organizací přijali při té příležitosti samoregulační desatero pro mediální trh ČR, které podporuje etické standardy, ochranu před politickými a obchodními vlivy, transparentnost vlastnictví a ochranu novinářů.¹
- Vznikají nové malé redakce, které jsou schopné oslovit publikum ochotné za obsah platit a zajistit si tak udržitelné financování. To svědčí o zdravém mediálním prostředí a ochotě platit za kvalitní nezávislou žurnalistiku.
- Vznikla platforma Bezpečná žurnalistika, která pomáhá novinářům a novinářkám ohroženým útoky nebo nátlakem kvůli jejich práci. Reportéři bez hranic (RSF) otevřeli v Praze svou regionální kancelář pro střední a východní Evropu.²
- Česká online média dále posilují svoji redakční transparentnost, více a důsledněji oddělují inzerci a redakční obsah.³

² Více k pluralitě médií zde: <https://1url.cz/@pluralitaMedii>.

³ Více k tématu zde: <https://1url.cz/@zpravodajskePousteVevrope>.

¹ Více o desateru zde: <https://1url.cz/@samoregulacniDesatero>.

² Více o platformě Bezpečná žurnalistika zde: <https://bezpecnazurnalistika.cz/>. Tisková zpráva RSF: <https://1url.cz/@novaPobockaRSF>.

³ Tisková zpráva k aktualizovanému media ratingu českých online médií zde: <https://1url.cz/@ratingOnlineMedii>.

Na co se do budoucna připravit?

1. Očekávejme další snahy o oslabení nezávislosti médií veřejné služby pomocí změn v jejich financování, případně účelového sloučení.
2. Stigmatizace a šikana nevládních organizací může ohrozit média, která mají tuto právní formu. Rovněž může dopadnout na kvalitu mediálního vzdělávání na školách, které ve velké míře zajišťují právě nevládní organizace.
3. Hrozí využívání šikanózních žalob (SLAPP) politiky a byznysmeny proti novinářům a médiím, či prosazení „náhubkového“ zákona, s cílem umlčet média informující ve veřejném zájmu.
4. Zásadní vliv na udržitelnost médií má silná koncentrace subjektů na rychle rostoucím trhu s online reklamou, kterému dominují americké platformy Google a Meta a který je v Evropě nedostatečně regulován.¹ Zavádění nových AI nástrojů ve vyhledávacích může výrazně omezit příjmy z prokliků médií, jak to již nastalo u sociálních sítí Facebook a X (dříve Twitter).²

Doporučení expertní skupiny

1. Zajistit udržitelné a na politické moci nezávislé financování médií veřejné služby minimálně v takové míře, jak jej zakotvila „velká mediální novela“, a zdržet se jakýchkoliv zásahů v oblasti regulace médií veřejné služby, které by měly negativní dopad na jejich nezávislost.
2. Zakotvit mediální výchovu jako povinnou součást školních osnov tak, aby měli studenti povědomí o českém mediálním prostředí, uměli pracovat s daty a rozlišovat kvalitní žurnalistiku od dezinformací a falešného obsahu, včetně toho tvořeného AI.
3. Vzhledem k tíživým ekonomickým podmínkám otevřít diskusi o podpoře žurnalistiky z veřejných zdrojů, po vzoru zemí západní Evropy.
4. Implementovat směrnici EU o ochraně před šikanózními žalobami, která se vztahuje na přeshraniční případy, a rozšířit navrhovaná pravidla a opatření také na případy vnitrostátní dle příslušných doporučení Evropské komise a Rady Evropy. Zvýší se tím ochrana novinářů, médií a dalších aktérů veřejného života.
5. Zaměřit se na boj proti dezinformacím a cíleným informačním kampaním ze strany ruské propagandy a jejich šíření na tzv. alternativních webech. Přijmout prováděcí legislativu k Nařízení o digitálních službách.
6. Zajistit rozvoj online platformy médií veřejné služby, které jsou nezbytné pro jejich dlouhodobou udržitelnost s ohledem na generačně podmíněné změny v chování publik.
7. Regulovat reklamu zadávanou orgány veřejné moci tak, aby byla transparentní a napomáhala podpoře zvláště menších, nezávislých redakcí napříč regiony.
8. Zvážit zavedení pravidel pro prominenci obsahu ve veřejném zájmu na online platformách. Evropská unie se sice snaží zajistit větší viditelnost obsahu ve ve-

1 Více k tématu koncentrace médií na internetu zde: <https://doi.org/10.22215/gmicp/2025.01.2043>.

2 Více informací na: <https://lurl.cz/@mediaAtechnologie>.

- České a mezinárodní novinářské organizace zveřejnily před říjnovými volbami do Poslanecké sněmovny společnou výzvu politickým stranám k přijetí konkrétních opatření pro ochranu svobody médií, které podpořil i Český rozhlas.⁴
- Česká republika patří mezi země s nejvyšší mírou svobody médií, ve Světovém indexu svobody médií RSF si dokonce polepšila o sedm míst a umístila se na výborném 10. místě.⁵

Negativní trendy

- Nedaří se efektivně zakročit proti ruskému vlivu na území České republiky. Dezinformační weby ve velkém množství přebírají na své stránky obsah z ruských sankcionovaných médií a aktivně tak šíří propagandu.⁶
- Zaznamenáváme stále silnější využívání AI nástrojů, které v prohlížečích nabízejí uživatelům generované odpovědi a náhledy namísto odkazů na zdroje. To vede k výrazně nižší návštěvnosti zdrojových webů.⁷
- Chybí legislativa, která by zajistila plnou transparentnost vlastnictví médií a pravidla pro jejich spojování a koncentraci, jak to požaduje evropské nařízení EMFA.

4 Podrobněji např. zde: <https://lurl.cz/@ochranaSvobodyMedii>.

5 Světový index svobody tisku: <https://rsf.org/en/index>.

6 Více k ruskému vlivu zde: <https://lurl.cz/@ruskaDezinfoKampan>.

7 Více k dopadům AI zde: <https://lurl.cz/@dopadyAIaMedia>.

řejném zájmu, například prostřednictvím směrnice o audiovizuálních mediálních službách, ale prosadit takový obsah v konkurenčním online prostředí je obtížné a český stát na tuto výzvu nemá jasnou strategii.

9. Pomoci zajistit RFE/RL stabilní financování a zachovat sídlo v Praze a podpořit práci exilových novinářů a novinářek v Česku.
10. Zajistit personální a finanční posílení RRTV jakožto hlavního regulátora v oblasti médií. Lze očekávat rozšíření agendy tohoto orgánu a s tím je zapotřebí zajistit dostatečné a kvalifikované obsazení.

➤ Přístup k médiím pro lidi se zdravotním postižením zůstává omezený, navzdory některým snahám.

„Média veřejné služby mají v Česku silné postavení a ve srovnání s jinými zeměmi regionu představují pozitivní příklad důvěryhodnosti a nezávislosti. Čelí však zároveň dvojímu tlaku: musí držet krok s rychle se měnícími návyky publika a obstát v konkurenci streamovacích platforem, a zároveň čelit návrhům na zásadní změny regulace, zejména v oblasti financování či možného slučování. Jakékoliv úpravy by měly směřovat k posílení jejich schopnosti plnit demokratické funkce bez nadměrných politických či ekonomických tlaků a zásahů.“

—— Marína Urbániková

„Je načase otevřít diskusi o alternativních obchodních modelech menších médií, například lokálních, jejich udržitelnosti a v této souvislosti i možnosti podpory takové žurnalistiky z veřejných zdrojů. Diskuse může začít inspirací v zahraničí.“

—— Lenka Waschková Císařová

„Jakákoli opatření, která mají dopad na právo novinářů informovat a na právo občanů být informováni, musí být předem důkladně projednána se všemi dotčenými stranami a musí respektovat principy právního státu a mezinárodní závazky České republiky, zvláště povinnost důsledně naplňovat ustanovení Evropského aktu o svobodě médií.“

—— Pavol Szalai

Zpráva o podmínkách pro občanskou společnost

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

Volební rok 2025 přinesl znatelnou proměnu narativů o nevládních neziskových organizacích (NNO) a občanské společnosti v Česku, což ve veřejném prostoru vytváří určitou tenzi. Občanský sektor potvrzuje svou nezastupitelnost – odborně přispívá k tvorbě veřejných politik, je schopný řešit krize a vytvářet koalice, které prosazují konkrétní systémová řešení a posilují demokratické procesy. Představení evropské strategie pro občanskou společnost či uznání role NNO ze strany prezidenta upevňují obraz sektoru jako legitimního partnera státu. Předvolební kampaň a povolební jednání se však nesou ve znamení nárůstu delegitimizující rétoriky ze strany části politické reprezentace: NNO jsou častěji ozna-

čovány jako „politické“, „ideologické“ či „brzdící rozvoj“, což se spolu s konkrétními diskriminačními návrhy promítá i do programového prohlášení nastupující vlády. Tento posun k nálepkování otevírá prostor pro možné omezování role NNO skrze legislativu a financování.

expertky a expert: Ing. Radka Bystřická, Ing. Adriana Černá, PhDr. Jitka Doubnerová, BcA. Jan Gregor, Mgr. Barbora Hořavová, Ing. et Mgr. Jana Miléřová, Marta Smolíková, Mgr. Anna Indra Štefanides, RNDr. Anna Uhnak Kárník, MSc.
koordinátorka pracovní skupiny: Mgr. Vendula Menšíková

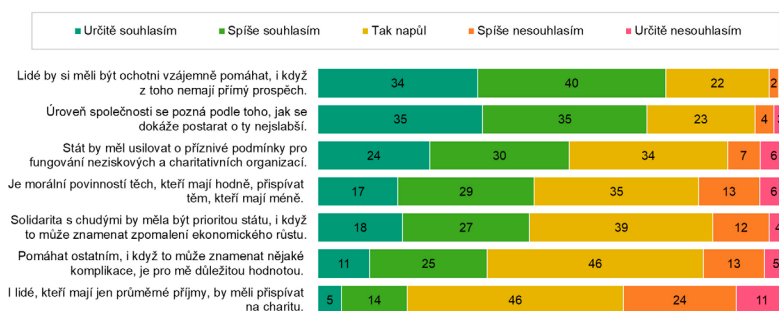
Hlavní zjištění

Odborná spolupráce NNO s vládou pomohla prosadit důležité změny

S koncem volebního období vlády Petra Fialy se podařilo završit několik systémových změn, na nichž se aktivně podílely nevládní neziskové organizace, často za přispění svých podporovatelů a zapojení veřejnosti. Díky své odbornosti, zkušenostem z praxe i schopnosti spolupracovat napříč sektory se NNO staly klíčovým partnerem státu při řešení složitých společenských problémů. Přispěly například ke zkvalitnění zákona o veřejných sbírkách, prodloužení zákona o odškodnění za nezákonné sterilizace, přípravě zákona o podpoře bydlení, legislativní redefinici znásilnění a definice domácího násilí, zákazu tělesných trestů dětí a přijetí novely zákona o veřejném ochránci práv, která zavádí funkci dětského ombudsmana a zřizuje Národní lidskoprávní instituci.

Tahounem českého dárcovství jsou jednotlivci, dobrovolnický pomáhá každý třetí

Výzkum analytického ústavu STEM¹ ukazuje, že dosavadní odhady dárcovství založené na datech z daňových přiznání silně podhodnocovaly celkový objem filantropie. Nová analýza odhalila, že objem darů v Česku dnes přesahuje 20 mld. Kč, což odpovídá asi 0,3 % HDP. Tahounem jsou přitom fyzické osoby, které za rok darují bezmála 15 mld. Kč. Dalších více než 6 mld. darují firmy. Češi a Češky také pomáhají přímo – bez nároku na odměnu pomáhá každý třetí dospělý. Celkově ročně odpracují pro osoby mimo svoji domácnost a rodinu, pro zranitelné skupiny a přírodu celkem asi 95 tisíc plných úvazků v hodnotě asi 34 mld. Kč. Přibližně polovinu tohoto objemu činí organizované dobrovolnictví, druhou polovinu pak neformální přímá pomoc. Nejčastějším koordinátorem organizovaného dobrovolnictví jsou neziskové organizace, které ročně zprostředkují práci v hodnotě asi 10 mld. Kč. Většina společnosti vnímá pomoc jako hodnotu a souhlasí s tím, že úroveň společnosti se pozná podle toho, jak se dokáže postarat o nejslabší. Více než polovina lidí (54 %) si myslí, že stát by měl usilovat o příznivé podmínky pro fungování neziskových a charitativních organizací.

Zdroj dat: STEM, N=2009.

Programové prohlášení nastupující vlády stvrdilo rizikovou předvolební rétoriku

HROZBA!

S předvolebními kampaněmi se do veřejného prostoru opět vrátila politizace a stigmatizace nevládních organizací, kterou částečně přebírají také představitelé stran nastupující vlády. Programové prohlášení nastupující vlády sice počítá se zapojením NNO do plnění vybraných cílů, zároveň ale navrhuje problematiku opatření, která se podle zahraničních zkušeností mohou stát nástrojem nátlaku na nepohodlné organizace a přispívat k jejich stigmatizaci. Patří mezi ně zejména návrhy zavedení označování organizací financovaných ze zahraničí, návrh zveřejňovat detailní výdaje, či zřídit veřejný registr všech dotací pro NNO (narozdíl od dalších příjemců z řad soukromého i veřejného sektoru), ačkoliv registr dotací již existuje. Zmínky o konci podpory organizací, které „blokují rozvoj a investice“ či potřebě zařídit, aby školy „zůsta[ly] prosté ideologických vlivů i působení politických neziskových organizací“, vytvářejí dojem, že občanská společnost v principu působí proti zájmu občanů, a tím oslabují její legitimní roli v demokratické společnosti a rozhodovacích procesech.

¹ Index solidarity: Dobrovolnictví, dárcovství a solidarita české veřejnosti, analytický ústav STEM s podporou Nadačního fondu Donio: <https://1url.cz/@indexSolidarity>.

Pozitivní trendy

- Evropská komise představila Strategii EU pro občanskou společnost, která má podpořit dialog s nevládními organizacemi na evropské i národní úrovni, posílit jejich ochranu a financování.
- Podle nejnovějších dat z roku 2022 se organizace občanské společnosti na celkové ekonomice podílely přidanou hodnotou 58,3 mld. Kč (0,9 % národní ekonomiky).¹
- Hodnota soukromých darů neziskovým organizacím soustavně roste. Například objem darů uplatněných v daňových přiznáních se mezi lety 2012 a 2022 zdvojnásobil. Finanční dar poskytuje 46 % fyzických osob.²
- Prezident Petr Pavel opakovaně oceňuje aktéry občanské společnosti a mluví o nich jako o pojistce demokracie, což je pozitivní posun ve srovnání s vyjádřeními předchozích prezidentů.
- Organizacím občanské společnosti se daří diverzifikovat své příjmy a roste počet velkých dárců a filantropických iniciativ, které inspirují veřejnost.
- Existují organizace a sítě, které sdílejí kapacity a informační kanály pro vyhodnocování podmínek a potenciálních hrozeb pro občanský sektor nebo jeho části v úrovni legislativní, komunikační, politické i finanční.
- Nová analýza³ Centra veřejných financí FSV UK poskytuje ucelený přehled národních dotací v Česku a nabízí tak informační oporu do diskuse o krácení dotací nevládním organizacím.

¹ Základní údaje o neziskovém sektoru v České republice, analytický ústav STEM pro Nadaci OSF: <https://1url.cz/@zakladniInfoNeziskCR>.

² Index solidarity: Dobrovolnictví, dárcovství a solidarita české veřejnosti, analytický ústav STEM s podporou Nadačního fondu Donio: <https://1url.cz/@indexSolidarity>.

³ Daniel Bárta, Národní dotace: kolik jich máme a kam směřují?, Centrum veřejných financí FSV UK <https://1url.cz/@narodniDotaceKamSmeruji>.

Změny v mezinárodní politice přinášejí otřesy v rozvojové spolupráci

Rychlá demontáž americké Agentury pro mezinárodní rozvoj (USAID) i škrtý v rozpočtech na rozvojovou spolupráci zemí, jako jsou Německo, Francie nebo Velká Británie, vedou k výpadkům služeb, které pro desítky milionů lidí zajišťovaly NNO. Zrušení již zahájených i schválených grantů USAID Trumpovou administrativou bylo v rozporu s dosavadní praxí. Porušilo základní pravidla předvídatelnosti a právní jistoty pro organizace po celém světě, včetně těch českých. Dokládají to také změny v zahraničních prioritách – od financování dlouhodobých programů pro chudé země, občanskou společnost či globální veřejné statky se posouvají směrem k financování obrany, bezpečnosti a vykazování nákladů na integraci uprchlíků a financování investičních nástrojů. Na propad veřejných zdrojů pro rozvojovou spolupráci reagovala občanská společnost i někteří soukromí dárci, ale jen omezeně. OECD v roce 2025 očekává pokles oficiální rozvojové pomoci o 9–17 % a podobný trend očekáváme i v Česku. Nastupující vláda avizuje zaměření na národní problémy a zpochybňuje dosavadní závazky Česka, což ohrožuje jeho výjimečnou roli v rozvojové a zejména transformační spolupráci.

Na co se do budoucna připravit?

1. S ohledem na rétoriku představitelů nastupující vlády i vyznění programového prohlášení je možné, že se nová vláda bude dopouštět delegitimizace, stigmatizace a útoků na (přínejmenším určité části) občanského sektoru – to bude platit zejména v případě vlivu SPD a Motoristů sobě na tuto agendu. Útoky, proti kterým je obtížné se efektivně bránit, pravděpodobně budou cílit na watchdogy, organizace prosazující systémové změny a otevřeně kritizující vládní politiku a ty, které se věnují zpolitizovaným tématům (ochrana životního prostředí, vzdělávání, migrace, lidská práva).
2. Vládní rétorika nejspíš bude zpochybňovat legitimní zájem občanské společnosti aktivně se zapojovat do veřejného života a ovlivňovat jej. Hrozí, že bude rozlišovat mezi „dobrymi“ nevládními organizacemi a těmi „špatnými“, které do veřejného života zasahují nepohodlnými návrhy či veřejnou kritikou těch, kdo vládou.
3. Lze očekávat předložení legislativních návrhů účelově navržených proti nevládním organizacím. Mohou například stigmatizovat zahraniční financování, zavádět nepřiměřené povinnosti, včetně neúměrných sankcí či šikanózní nároky (na administrativu, transparentnost aj.), výhradně pro NNO.
4. Programové prohlášení vlády předpokládá omezení veřejných zdrojů financování a participace, zejména v oblasti ochrany životního prostředí. Nejspíš to bude platit i pro další témata, která jsou předmětem kulturních válek.

- V ČR se rozběhne další období programu EHP/Norských fondů určeného pro občanský sektor, který mezi lety 2026 a 2031 poskytne organizacím flexibilní financování v celkovém objemu téměř půl miliardy korun, posílí kapacitu NNO a jejich střešních organizací flexibilním financováním a alespoň částečně pokryje výpadky amerických zdrojů v podfinancovaných tématech.

Negativní trendy

- Novela soudního řádu správního byla v tichosti schválena jako přílepek k azylovému zákonu. Změnila pravidla pro spory, v nichž se lidé brání proti rozhodnutím státních úřadů (např. při povolování staveb). Změna může občany odradit od sporů se státem i stavebníky.⁴
- Dosud nebyla přijata žádná právní úprava k ochraně před SLAPP žalobami – účelovými žalobami, jejichž cílem je umlčet či zdiskreditovat ochránce práv a novináře – a data o nich se v Česku systematicky nesbírají.
- Příprava deficitního státního rozpočtu vlády P. Fialy ukázala, že Ministerstvo financí ve snaze snížit deficit mezi prvními škrtá dotační programy (hlavní zdroj financování sociálních, zdravotních a dalších služeb obvykle poskytovaných prostřednictvím NNO), namísto systémových reforem, zejména daňových a investic.
- Ačkoliv existuje právní ochrana před výhrůžkami a násilím, v praxi není ochrana pro jednotlivce a organizace účinně poskytována, nereflexuje specifika občanské společnosti.
- Nadále chybí politická podpora a závazný a systematický přístup pro zapojování organizací občanské společnosti, občanů a relevantních aktérů do ve-

⁴ Více info viz kapitola Zpráva o stavu politických a občanských práv.

Doporučení expertní skupiny

1. Neodkladně transponovat evropskou anti-SLAPP směrnici do českého právního řádu a rozšířit její ochranu i na vnitrostátní spory, jak doporučuje Evropská komise i Rada Evropy; o strategických žalobách proti účasti veřejnosti systematicky sbírat data.
2. Odblokovat DPH u vybraných nepotravinových darů a stabilizovat zvýšený daňový odpočet na dary (30 %).
3. Zjednodušit přístup občanů i NNO k faktické ochraně před výhrůžkami a násilím a posílit kapacity na účinnou obranu na straně NNO.
4. Zavést pravidla pro víceleté dotace a provozní náklady, rozšířit víceleté programy (zejména u sociálních a zdravotních služeb) a sladit harmonogramy výzev s cash-flow příjemců dotací.
5. Zakotvit minimální standardy participace a zřídit centrální kompetenční centrum pro participaci.
6. Poskytnout dostatečnou a cílenou podporu NNO (technickou, vzdělávací aj.), která by jim umožnila efektivně strategicky komunikovat a čelit dezinformačním kampaním.

„Česko patří mezi hrstku demokratických států, které si podle mezinárodního hodnocení stále zachovávají otevřený občanský prostor. Nevládní organizace jsou důležitými konstruktivně-kritickými partnery státu. Přinášejí zkušenosti z terénu a pomáhají předcházet drahým omylům. V poradních orgánech vlády sedí lidé z nevládního sektoru zdarma a nabízejí státu své zkušenosti a data o fungování a slabinách jeho služeb. První návrhy nově nastupující vlády jsou proto nepodložené a nebezpečné. Jakákoliv stigmatizace či účelové omezování činnosti nevládních organizací podkopávají demokracii a občanský prostor, na který jsme dosud mohli být v Česku hrdí.“

— Jana Miléřová

„Radikální útlum amerického financování programů pomoci není ojedinělý exces. Zapadá do širšího trendu, kdy rozvinuté státy stále více upřednostňují krátkodobý pragmatismus. Přesouvají prostředky z humanitární a rozvojové pomoci do investic a obrany a současně narůstá tlak na občanskou společnost – včetně snah omezit prostor pro nevládní organizace i v západních demokraciích.“

— Adriana Černá

„(Nejen) česká společnost prochází celou řadou krizí, ať už to byla pandemie covidu, válka na Ukrajině či rostoucí agresivita na sociálních sítích, či dokonce mezi dětmi. Proto je již nyní potřeba, aby nadace i další filantropové podpořili občanský sektor v praktické přípravě na krizi, na to, jak řešit účelový nátlak na organizace, nebo jak budovat svou komunitní odolnost. I takto totiž může a má vypadat péče o demokracii.“

— Barbora Hořavová

řejného rozhodování. Participace je pak často formální, bez jistoty skutečného vlivu na rozhodování.

- Nedořešené osvobození vybraných nepotravinových darů od DPH (např. na textil či hygienické potřeby) prodražuje poskytování darů ze strany firem.
- Ministerstvo financí nedokázalo vyřešit trvající právní nejistotu poskytovatelů dotací přijetím změny vyhlášky k vyrovnání se státním rozpočtem a zajistit tak vyhlásování víceletých programů. Nadále trvá neefektivnost, nejistota a administrativní zátěž například v sociálních, zdravotních či kulturních službách a u jiných projektů.

Zpráva o stavu veřejného mínění a proměnách nálad ve společnosti

LEDEN — PROSINEC 2025

Ve zkratce

Říjnové volby do Poslanecké sněmovny byly nejen pro veřejné mínění, ale i pro celou zemi zásadním momentem. Můžeme říct, že z pohledu nálad máme jako veřejnost dva rozdílné pohledy na rok 2025, dané do značné míry očekáváním voleb, emotivní gradací kampaně a povolebním vyjednáváním. Nálady se výrazně liší podle voličských skupin, což se týká jak hodnocení současné situace, tak výhledu do budoucna. Rok 2025, jako ostatně v mnoha jiných zemích, prohloubil trend rozpadu společenského konsensu. I proto považujeme za zásadní dívat se v souvislosti s rokem 2025 nejen na veřejnost jako celek, ale pro pochopení trendů i na situaci v jednotlivých voličských skupinách.

V pohledu na celkové směřování země se nálada po volbách obecně zlepšila, je ale velmi různá napříč skupinami naší

společnosti. Voliči nové vládní koalice vidí situaci výrazně pozitivněji, naopak voliči opozice negativněji. Adekvátně různému hodnocení reality se výrazně liší i tematické priority voličských skupin. U vládních voličů je jako zásadní vnímán problém migrace, opatření omezující dopady klimatu a sociální oblast. Pro voliče opozice je velkým tématem ruská agrese a celkové geopolitické směřování. Naštěstí stále existují i témata, která nepolarizují: napříč voličskými skupinami je shoda na snížení státního dluhu, zvýšení dostupnosti bydlení a podpoře porodnosti. Dobrou zprávou je i to, že se zlepšuje subjektivně vnímaná ekonomická situace domácností.

expertní tým: PhDr. Martin Buchtík, Ph.D., ředitel STEM;
Mgr. Jitka Uhrová, hlavní analytička STEM

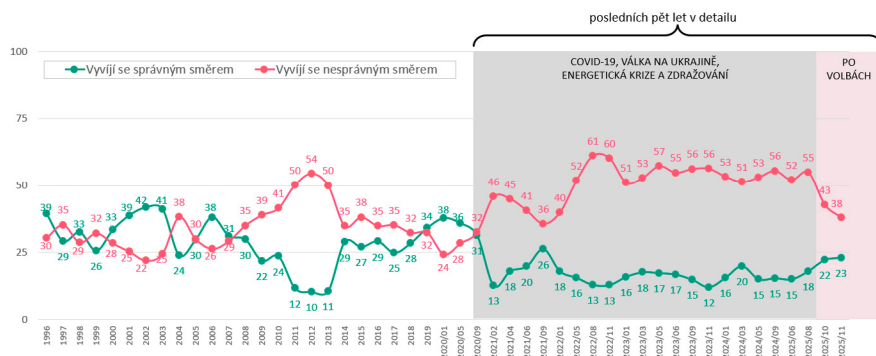

Hlavní zjištění

Výsledek voleb do Poslanecké sněmovny ovlivnil náladu veřejnosti

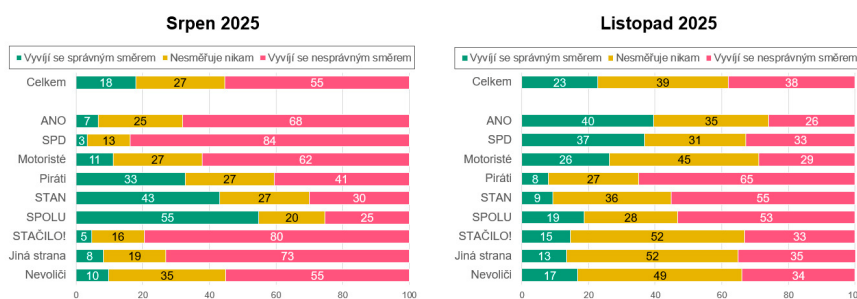
Česká společnost souběh nedávných krizí převážně ustála. Dochází ke stabilizaci situace a zvolna se vrací optimismus ohledně budoucnosti, zejména v ekonomické rovině. Pro zhruba čtvrtinu ale dopady inflace z let 2022 a 2023 ustávají jen velmi pomalu. V pohledu na celkové směřování země se nálada zlepšila po volbách (viz Graf 1), je ale velmi různá napříč skupinami naší společnosti. Zejména voliči ANO po volbách vidí situaci výrazně lépe, naopak voliči SPOLU, STAN a Pirátů hůře (viz Graf 2).

Graf 1: „Myslíte si, že se situace v České republice vyvíjí všeobecně správným nebo nesprávným směrem?“

Zdroj dat: STEM, časové řady TRENDY 1996–2025.

Graf 2: „Myslíte si, že se situace v České republice vyvíjí všeobecně správným nebo nesprávným směrem?“

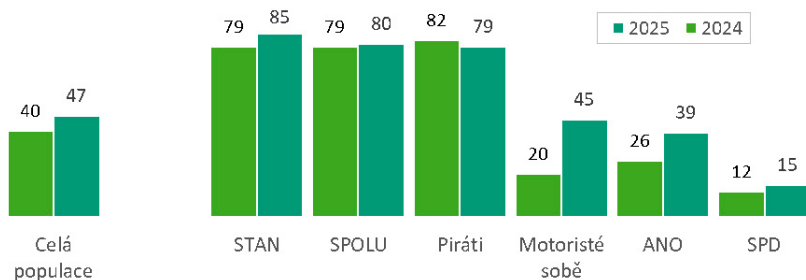

Zdroj dat: STEM pro CNN Prima News, srpen 2025; STEM, série Trendy, listopad 2025.

Příznivější pohled na současnou situaci se odráží rovněž v obecnějších postojích

Po říjnových volbách do Poslanecké sněmovny se spokojenost českých občanů s fungováním demokracie v České republice mírně zvýšila (spokojených je nyní 47 % obyvatel). Oproti loňskému roku sledujeme mírné posílení podílu spokojených občanů a zároveň oslabil podíl těch, kteří jsou rozhodně nespokojeni. Tento vývoj je do značné míry možné přičíst očekáváním spojeným s výsledky říjnových voleb do Poslanecké sněmovny. Spokojenost voličů hnutí ANO po volbách se tedy promítá i do obecnějších postojů, včetně vyšší míry spokojenosti s fungováním demokracie. Na druhou stranu, voliči koalice SPOLU, STAN a voliči Pirátů vyjadřují spokojenost s fungováním demokracie na podobné úrovni jako vloni.

Graf 3: „Jste spokojen(a) se způsobem, jakým funguje demokracie v naší zemi?“ – rozdíly podle politických preferencí (podíl odpovědí „určitě ano“ + „spíše ano“ v %)

Zdroj dat: STEM – Trendy 09/2024, 10/2025

Poznámka: Pro menší politická uskupení jsou údaje vzhledem k nízkému počtu respondentů pouze orientační.

Pozitivní trendy

- Po říjnových volbách se celková nálada společnosti po třech letech zlepšila. Hodně se ale liší v různých voličských skupinách.
- Ekonomická situace domácností se v průměru mírně zlepšuje a to se odráží i na očekávání lidí do budoucna.

Negativní trendy

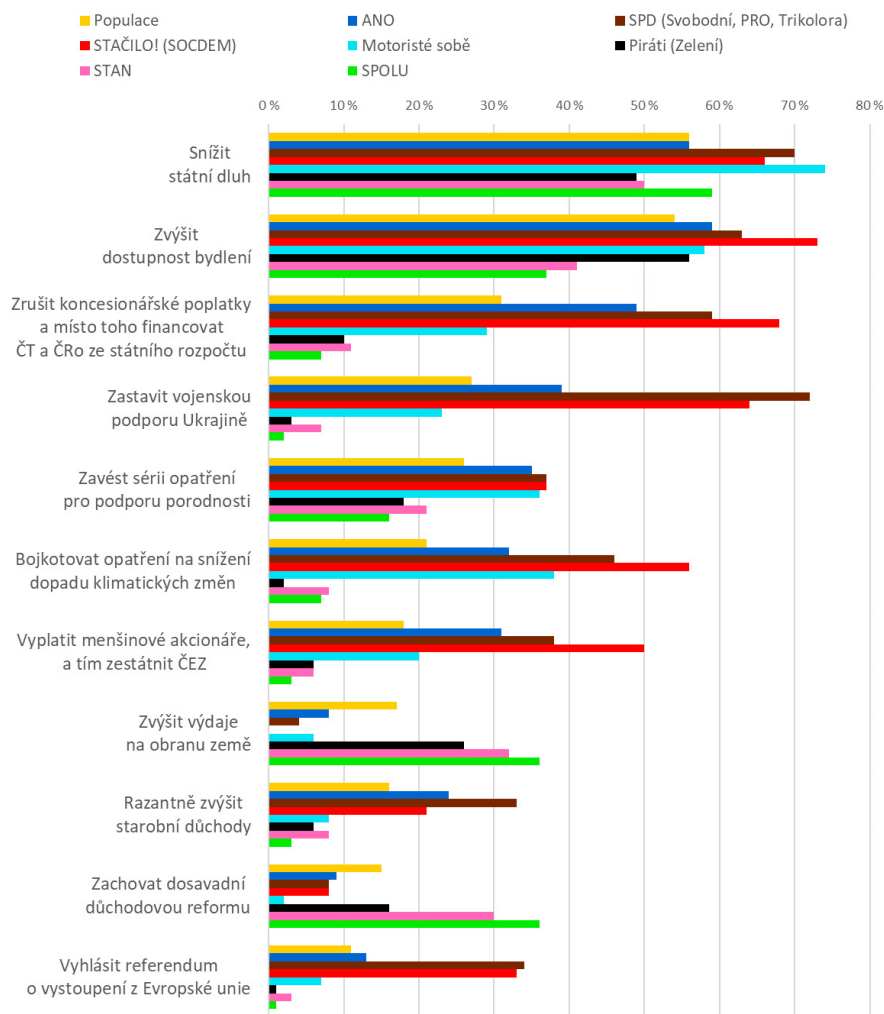

- Silně emotivní volební kampaň se částečně překlenuje do po-volebního období a vyhro-cená rétorika dále rozděluje společnost.
- Voličské základny vlády a opo-zice mají naprosto rozdílné priority. U vládních voličů je jako zásadní vnímán problém migrace, opatření omezující dopady klimatu a sociální oblast. Pro voliče opozice je velkým tématem ruská agrese a celkové geopolitické směřování, další priority jsou pak víc individualizované. Na čem se všichni shodují, je touha po hospodářském růstu (rozchází se ale představy, jak je možné jej naplnit), řešení problému dostupného bydlení (pro mladší skupiny) a zdravotnictví (pro starší).

Nová vláda má podle veřejnosti prioritně řešit státní dluh a dostupné bydlení

Pokud lidé posuzují jednotlivé úkoly, které by nová vláda měla prioritně řešit, je jednoznačný důraz na snížení státního dluhu a zvýšení dostupnosti bydlení, shoda je napříč politickým spektrem. Jasná shoda je i na zavedení opatření pro podporu porodnosti. Dále se veřejnost shoduje v tom, že nemá být vyhlášeno referendum o vystoupení z Evropské unie. Na dalších úkolech pro vládu se již veřejnost neshodne, jde o polarizující oblasti, především spojené se zajištěním vnější bezpečnosti či s přístupem k řešení dopadů změny klimatu. Podobně polarizuje také dosavadní důchodová reforma, zvýšení starobních důchodů nebo zestátnění ČEZ. Konkrétně to znamená, že důraz na zastavení vojenské podpory Ukrajiny, zrušení koncesionářských poplatků a bojkot klimatických opatření je častější u voličů SPD, STAČILO! a v menší intenzitě i voličů hnutí ANO. Voliči koalice SPOLU, STAN a Pirátů naopak častěji preferují zvýšení výdajů na obranu země. Zachování důchodové reformy najde zastání zejména u voličů SPOLU a STAN, zatímco voliči koalice STAČILO! a hnutí ANO upřednostňují razantní zvýšení důchodů.

Graf 4: „Měla by nová vláda v nejbližší době zaměřit prvořadou pozornost na následující úkoly?“ (odpověď „určitě ano“)

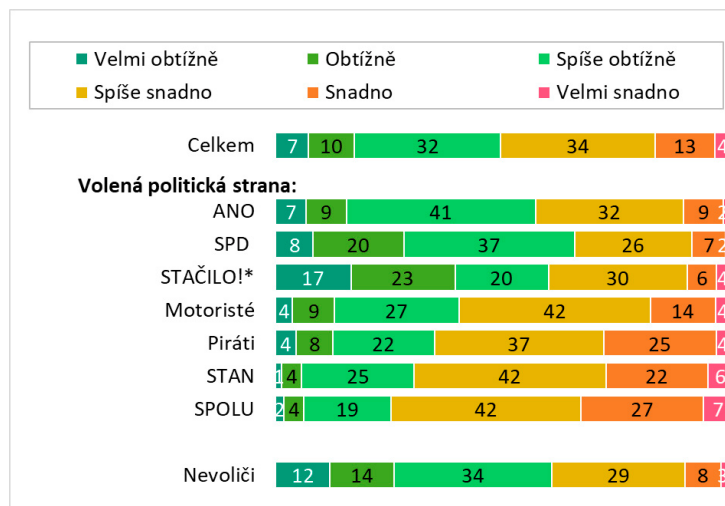

Zdroj dat: STEM pro CNN Prima News, povolební průzkum, říjen 2025

Dále se zlepšuje subjektivně vnímaná ekonomická situace domácností

Energetická krize, všeobecná inflace i růst úroků v posledních letech zatížily rozpočty českých domácností. Dopady však nebyly rovnoměrné – jednotlivé příjmové skupiny se s tlakem vypořádávaly velmi rozdílně, ať už rychlostí zotavení, nebo mírou nutného škrtání. Krize tak zvýraznila sociální rozdíly, které byly patrné už dříve. Na podzim 2025 vycházela polovina domácností s penězi bez obtíží, druhá polovina pociťovala finanční tlak. Pro každou pátou domácnost byla situace výrazně obtížná. Podíl domácností, které mají problém vyjít s příjmy, ovšem meziročně znovu poklesl. Voliči SPD a STAČILO! mají častěji potíže s příjmy vyjít, zatímco voličů Motoristů, SPOLU, STAN a Pirátů patří k finančně stabilnějším skupinám. Nevoliči tvoří převážně ekonomicky zranitelnější vrstvy, které se vyrovnávají s výdaji spíše hůře.

Graf 5: „Jak vycházíte se současným příjmem, který máte v domácnosti?“

Zdroj dat: STEM pro CNN Prima News, povolební průzkum, říjen 2025

* S ohledem na nízký počet respondentů jsou výsledky za tuto koalici orientační.

Na co se do budoucna připravit?

1. Nálady v české veřejnosti budou v příštím období ve znamení zdánlivých paradoxů. Na pozadí postupného zlepšování ekonomické situace, které se již projeví i v chudších domácnostech, a trvající geopolitické nestability budou hrát hlavní roli praktické kroky vlády.
2. Pravděpodobně bude pokračovat trend, který vidíme nyní: řada rychle ohlašovaných dílčích kroků, které jsou vzájemně často protichůdné nebo různě interpretované ve veřejném prostoru. Pro běžného člověka bude situace matoucí a nepřehledná. Bude se upínat k tomu, do jakého kontextu mu situaci zasadí informační zdroje, kterým důvěřuje a na které dá.
3. V ekonomické oblasti dosáhnou reálné mzdy už u velké části obyvatel úrovně z roku 2020–21. Nejistota bude vyšší u části populace pobírající dávky, a to v souvislosti s přechodem na tzv. superdávku.

„Pro rok 2025 byly v náladách české veřejnosti klíčové volby do Poslanecké sněmovny. Volební kampaň a především výsledky voleb významně proměnily pohled občanů jak na současnou situaci, tak výhledy do budoucna na směřování naší země. Tyto postoje jsou však jasně podmíněné politickými preferencemi, takže sledujeme odlišné přístupy v táborech voličů současné vládní koalice a voličů opozičních stran.“

— Jitka Uhrová

„Rok 2026 bude rokem pragmatismu se specificky českými konturami: pragmatické jsou peníze a moc. Důraz bude kladený na okamžité finanční výhody, protože peníze jsou vnímány jako neutrální, ale počítatelný ukazatel úspěchu. A v druhé řadě na snahu kumulovat moc (v domácím prostředí), případně se moci podvolit (v globálním prostředí). To je možné pro českou veřejnost rámovat jako odklon od ideologie ‚těch druhých‘, ‚rozumné‘, ‚úsporné‘, ‚věcné‘, ‚ovlivnitelné‘. V tomto pohledu jsou hodnoty nebo hodnotová rozhodnutí popisovaná jako v lepším případě naivní, v horším škodlivá v duchu rčení, že cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly. Český pragmatismus bude kromě peněz a moci také do značné míry orientovaný na okamžitý hmatatelný výsledek, na úkor dlouhodobější perspektivy.“

— Martin Buchtík

Síť k ochraně demokracie propojuje přední expertky a experty s občanskou společností napříč republikou i názorovým spektrem. Experti a expertky vyhodnocují stav demokracie a možné hrozby. Zapojené nevládní organizace, firmy, neformální skupiny i jednotlivci spolupracují na ochraně principů demokratického právního státu a v případě potřeby jsou připraveni bít na poplach.

Připojte se do Sítě k ochraně demokracie a všechny podstatné informace vám budeme posílat!

www.ochranademokracie.cz

[Síť k ochraně demokracie](https://www.facebook.com/sitkodemokracie)

[@demokracie_cz](https://twitter.com/demokracie_cz)

[@demokracie_cz](https://www.instagram.com/demokracie_cz)